INDIRA GANDHI NATIONAL CENTRE FOR THE ARTS

RECORD NO. 2877	LANGUAGE संस्कृत
ROLL NO. 319 & 320 / Date of Filming 07-02-05	SCRIPT देवनागरी
ACC NO.	MATERIAL पेपर
Ms. No. 2182	NO. OF FOLIOS-PAGES F.F. 81
Bundle No.	COMPLETE/INCOMPLETE पूर्ण
DEC NO./R. NO.	REMARKS टीका, टीका - पदद्योतनिका टीकाकार - नारायण पण्डित
DESCRITIVE CATALOGUE/TRIENNIAL CATALOGUE VOLUME :	LOCATION रा० प्रा० वि० प्र० - अलवर
AUTHOR जयदेव	
TITLE गीतगोविन्द	
WITH OR WITHOUT COMMENTARY सटीक	
SUBJECT काव्य	

वसतीति वसतिविपिनविताने ऽतरण्यविस्तारे वसति तिष्ठति ऽथवरं ललितं धाम सुंदरं गृहं त्यजति धरणिप्रायनेपृथ्वीप्रायनीयेलुठतिविचेष्टते तवनामवहु ऽनेकवारं विलपति ४ भणितिइति कविजयदेवेविरहिणांवियोगिनंविलसितेनविलासेनभणतिसति वियोगि

वसतिविपिनविनातेत्यजतिललितधाम लुठतिधरणिप्रायनेवहुविलपतितवाना
नाम ४ भणतिकविजयदेवेविरहिविलसितेन मनसिरभसविभवेहरिरुदयतु
सुकृतेन ५ पद २०

चेष्टितंकथयतिसतीत्यर्थः हरिः कृष्णः मनसिजयदेवमनसिसुकृतेनपूर्वोपार्जितेनपुण्ये
नहेतुनाउदयतुउदयंप्राप्नोतिकीदृशेमनसिरभसस्यहर्षस्यविभवंऽधिक्यंयस्मिन् ५

किंचलात्मात्मः तस्मिन्नेवनिकुंजमन्मथमहातीर्थेनिकुंजमेवलतागृहमेवमन्मथमहातीर्थंकामतीर्थं
तत्रपुनः त्वामनिशंप्रतिक्षणंध्यायन् तवैवबालायमंत्रावलीसंभाषणमेवमंत्रावलीमंत्राक्षरस्
मरंजपन्नपिजपन्नेवभूयः पुनरपित्वत्कुचकुंभनिर्भरपरिरंभामृतंत्वदधरस्तनकरलशगाढालि

एवंयत्रसमंत्वयारतिपतेरासादिताः सिद्धयस्तस्मिन्नेवनिकुंजमन्मथमहातीर्थेपुनर्माधवः
ध्यायंस्त्वामनिशंजपन्नपिनवैबालायमंत्रावलीमरयस्त्वत्कुचकुंभनिर्भरपरिरंभामृतंत्वं
छति २

गनंधीमरथमित्वामृतमिववांछतितस्मिन्कस्मिन्नयत्रमहातीर्थेत्वया संमसमकालं ऽविलंबेने
वैवंरतिपतेः ऽभिलषितस्येतिवक्ष्मेरतिपतिगृहाण्यसिद्धयोमनोरथाः ऽआसादिताः
प्राप्ताः तपस्यतासिद्धप्राप्तेनंतरेमोक्षामृतंप्राप्यतेनघत् १

गी०गो० ३६ इदानीं सखीराधांकृष्णंप्रतिगंतुंप्रेरयतिगीतेनाह रतीति हेनितंबिनिमहन्नितंबयुक्तेराधेयमुना तीरेयद्वनंतस्मिन् वनेवनमालीकृष्णोवसतितिदृष्टंतीरेधीरसमीरेमंदमाहते हेसखिरा मनविलंबनं अभिसारेगमनाविलंबनंनकुरमाहनंहृदयेशंश्रीकृष्णंप्रतिनुसर अनुगच्छकीदृ

गुर्जरीरागेणैकतालितालेन रतिसुखसारेगतमभिसारेमदनमनोहरवेशं नकुरुनितंबि
निगमनविलंबनमनुसरतंहृदयेशं १ धीरसमीरेयमुनातीरेवसतिवनेवनमालीगायी
पीनपयोधरमर्दनचंचलकरयुगशाली ध्रु०

शंहृदयेशंरतिसुखसारेसुरतसुखमेवसारोसुखंयस्मिन्नगतादृशेअभिसारेसंकेतस्थानेगतं
मदनवत्कामंवन्मनोहरःवेषःशरीराकारीयस्य १

नामेति हेराधेसकृष्णःनामतवानाम्नासमेतंयुक्तंमद्दुवेएंमद्दुश्राव्ययुक्तंवेएंकृतसंकेतंयथास्या
त्तथा अहमिहाभिसारीतिदृशमित्वमपिअचयाहीतिकृतःसंकेतोयस्यांक्रियायांछादयते नन्विति
संबोधनेतेनवतेनुसंगतपवनचलितंतवशरीरसंबंधिवायुप्रेरितंरेणुमपिवहसाधुमनतेमन्म

नामसमेतंकृतसंकेतंवादयतेमद्दुवेणुं वहमनुतेनूनुतेतनुसंगतपवनचलितमपिरेणु
मु २ पततिपत्रेविचलतिपत्रेशंकितभवदुपयानं रचयतिशयनंसचकितनयनंपश्य
प्रयेतितवपंथानम् ३

ते पततीति सकृष्णःशयनंशय्यांरचयतिनिर्मातितवपंथानंमार्गंस
चकितनयनंयथास्यात्तथापश्यति कीदृशंपंथानंपतत्रेपक्षिणिपततिगच्छतिसतिपत्रेकर्णेवि
चलतिसति कंपमानेसतिशंकितंसंभावितंभवत्यागमनंयस्मिन् राधाप्रायः स
मागच्छतीति पतत्रं पक्षिणंपक्षंतद्विद्यतेयस्येति अर्शादित्वादच् ३

मुखरमिति हेसखिराधेमुखरंशब्दयुक्तंमंजीरंनूपुरंत्यज कीदृशंमंजीरं>मधीरंशब्दाधिक्यकरणत्वा
त्तूरगमनस्यचकमित्यर्थः केलो>क्रीडायांसुलोलं>प्रतिक्षंचलं >प्रतनावरिपुमिवशत्रुसमंरिपुरपिमुख
रः >अधीरश्चंचलश्चभवतिमंजीरंत्यज>तमसतिमिरयुंज>अंधकारंसूचय>हेसुकेकुंजलतागृहंचल
गच्छनीलनिचोलंश्यामवस्त्रंशीलयपरिधेहि >अभिसारे>अदर्शनार्थंनीलवस्त्रपरिधानक्रियते
४ उरसीति हेपीतगोरागिहेसुकृतविपाके पूर्वजन्मार्जितेसुकृतस्यविपाकः फलंयस्यातत्सं

मुखरमधीरंत्यजमंजीरंरिपुमिवकेलिसुलोभं चलसखिकुंजंसतिमिरमुंजंशीलयनीलनिचो
लम् ४ उरसिमुरारेरुपहितहरिधनइवतरलबलाबेनडिदिवपीतेरतिविपरीतेराजसिसु
कृतविपाके ५ बोधनं >अन्यथाकृष्णविपरीतसुरतः कथंप्राप्यते मुरारेकृष्णस्योरसिवक्षसित्व
रतिविपरीतेपुरुषायितमाधिकारतिकालेतडिदिवविद्युदिवराजसिशोभिष्यसेवर्तमानसामीप्यलृट्
कथंभरतेउरसिउपहितहारेउपहितोहारोआरोपितोहारेलुप्तोहारोयस्मिन्न पुनःकथंभरतेउरसि घन
श्यामघनसदृशीकीदृशीघनेतरलबलाकेचंचलबकसमूहे हारस्यबलाकासाम्यं उरसोमेघसाम्यं राधा

विगलितेति हेराधेत्वंकिशल्यशयनेपल्लवशय्यायांपंकजनयनेकुंडरीकाक्षेकृष्णेजघनंनितंबंसर्व
भागंघटयसंगमयतिविपरीतसुरतंस्वचितं कीदृशंजघनंविगलितवसनंत्यक्तवस्त्रंपरिहृतरसनंत्यक्ता
रसनाक्षुद्रघंटिकायेन>प्रतनावरिधानं>आचरणरहितंहर्षनिधानं>आनंदस्यानंतनिधिमिवनिधिसदृ
शंउद्घाटितसुखनिधिरपिहर्षायभवति ६ हरिरिति हेराधेहरिरपि>प्रमिमानोत्वतोलघुत्वंनसहतइ

विगलितवसनंपरिहृतरसनंघटयजघनमधिधानं किशल्यशयनेपंकजनयनेनिधिमिवहर्ष
निधानं ६ हरिरभिमानीरजनिरिदानीमियमपियातिविरामं कुरुममवचनंसत्वररचनंपूरय
मधुरिपुकामं ७ श्रीजयदेवेहृतहरिसेवेभणतिपरमरमणीयं प्रमुदितहृदयं हरिमतिसद्
यंनमनसुकृतकमनीयं ८ पद१९ तथ्यः इदानीमधुनारजनिरपिरात्रिरपिविरामं अवसानंयाति
यास्यति वर्त्तमानेलट् ममवचनंकुरुशीघ्रमागच्छत्पथ्यः कीदृशंममवचनंसत्वरंशीघ्ररचनायास्मनगत्वा
चमधुरिपुकामं कृष्णाभिलाषंपूरय: ७ श्रीजयदेवेति कृतहरिसेवंकृताहरिसेवाकृष्णचिंतनादियेनत
स्मिन्जयदेवेपरमरमणीयं >प्रतिशयमनोहरं इदंगीतंभणतिसतिकथयतिसतिप्रमुदितहृदयंसंतुष्ट

चित्तहरिनमननमस्कुरुतेतिभक्तान्मुक्तिः कीदृशात्प्रतिसदयं प्रतिदयायुक्तंप्रसन्नहृदयोदयावां
प्रशीघ्रंप्रसीदतीतिनमनकर्त्तव्यमितिभावः पुनः नकीदृशात्सुकृतकर्मनीयपुरायेनवाछनीय च
प्रधुनाशीघ्रंगतंत्रेरयतिविकिरतीतीमि हेकांतेतवप्रियः क्षमः मदनकदनल्कांतः कामपीडायत
स्तावर्त्ततेतिकेनप्रकारेत्यतप्राह विकिरतीत्यादि इदानीमयिमगतेतिप्रयासान्मुहुर्वारंवारंविकि

विकिरतिमुहुः श्वासान्नासापुरोमुहुरीक्षते प्रविशतिमुहुः कुंजं कूजन्मुहुर्बहु ताम्यति र
चयतिमुहुः शय्यापर्य्याकुलंमुहुरीक्षतेमदनकदनल्कांतः कांतेश्रियस्तवववर्त्तते १

रतिविक्षिपति एकाग्रचित्ततयात्वामेवध्यातुंनासापुरोनासाग्रंमुहुः ईक्षते पश्यति ध्याने अट
ष्ट्वामुहुः कूजन्मुहुराधेक्षासिक्षासीत्यादिजल्पन्मुहुताम्यतिदुःखितोभवतित्वामागतांदृष्ट्वमु
हुः शय्यांशयनीयंरचयतिशय्याकृत्वात्वामनागतांविचिंतयन्मुहुः पर्य्याकुलंईक्षतेदिशः पश्य
तिइदानीमेवदृष्ट्वपुनः कुत्रगतेति १

राम
३८

त्वद्वाक्येनेति हेमुग्धेमदेत्वद्वाक्येनस्तूयमानसहितेनसमंसहसमग्रंसामस्त्येन प्रधुनाइदानीतिगमांप्रुःसूर्यः
प्रस्तंगतः प्रस्तूयमानसहितः सूर्योस्तंगतः प्रभिसरणकालोयमित्यर्थः गोविंदस्यकृष्णस्यमनोरथेनइ
दानीराधांप्रागमिष्यतीतिवांछायासमंसहतमः प्रंधकारःसांद्रतांनिविडत्वंप्राप्तं तमसिप्रभिसरणयो

त्वद्वाक्येनसमंसमागतमधुनातिगमांप्रुरस्तंगतोगोविंदस्यमनोरथेनचसमंप्राप्तंतमः सांद्रतां
कोकानांकरुणस्वनेनसदृशीदीर्घामदभ्यर्थनातन्मुग्धविफलंविलंबनमसौरम्योभिसार
क्षणः २

ग्यमित्यर्थः दीर्घामदभ्यर्थनाशीघ्रागम्यतामिति मदीयाप्रार्थनाकोकानांचक्रवाकानांकरुणस्वनेवि
रहदयाशब्देनसदृशीपथाकोकानांकरुणस्वनानानाप्रकारःश्रूयतेतथामदीयाःकाकूक्तयःप्रंप्रतित
वाग्रेभवंतीत्यर्थः ततस्मादेतोः विलंबनंविफलं प्रसाचभिसारक्षणोऽभिसरणकालोरंग्योगमनयो
ग्यमित्यर्थः २

गी॰ गो॰ ३५

अभिसारेरसाधिक्यंभवतीत्याह आश्लेषादिति आश्लेषाद्धेतोर्विश्लेषात्तदंपत्योर्जायापत्योरिहतम
सि अंधकारेक: कश्चिद्विभिश्चालज्जायुक्त: रसोनभवेत् अधिनुसव्रीड: सर्वएवप्रगाढादिरसोभवत्येवक
थंभूतयोर्दंपत्यो: अन्यार्थंपरस्त्रीपरपुरुषार्थंगतयो: संकेतस्थानंप्रतिपन्नयो: पुनर्कीदृशयो: भ्रमात्भ्रा.
ततःगाढोयकारेरसात्मिलितयो: पंगतयो: अनंतरं आश्लेषादिविशेषणानियोजनीयानि अत्रैवार्थे

आश्लेषादनुचुंबनादनुनखोल्लेखादनुस्वांतजप्रोद्बोधादनुसंभ्रमादनुरतारंभादनुप्रीतयो: अ
न्यार्थंगतयोर्भ्रमान्मिलितयो: संभाषणेऽजानतोर्दंपत्योरिहकोनकोनमसिव्रीडादिमिश्रोरस: ३

संभोगक्रम: प्रथमंआलिंगनंततश्चुंबनंततोनखक्षतंततः कामोद्बोध: ततस्त्वरासंभोग: ततः प्रीति:
ततोभावनाइति तंक्रममाह आश्लेषादितिपुन: कीदृशयो: आश्लेषादालिंगनादनुपश्चाच्चुंबनादनुप
श्चान्नखोल्लेखादनुनखक्षतात् पश्चात्स्वांतजप्रोद्बोधादनुकामबोधात्पश्चात्संभ्रमादनुत्वरातात् प
श्चात्सुरतारंभादनुसुरतोद्योगात् पश्चात्प्रीतयोस्तयो:पुन:कीदृशयो:संभाषणेरालापेऽजानतोऽम

त्वत्तोभाग्यैकसम: कृतार्थोभवतित्याह सभयेति हेसुमुखिसुवदनेराधेसुभगा: सौभाग्यवान्सकृत्सत्वा
पश्यन्कृतार्थतांसमुपैतुप्राप्नोतु कीदृशींत्वांतमिस्रेअंधकारसहितेयमिनीसभयचकितंभयविस्म
याभ्यांसहितंयथास्यात्तथादृशौनेत्रेविन्यस्यंतीनिविडांधकारदर्शनाद्भयं अंधकारेनि:शंकागमना
द्विस्मय: पुन: कीदृशींप्रतितरुवल्लीवल्लेसुद: पुन:पुन: स्थित्वामंदंपदानिचरणाव्यापा

सभयचकितंविन्यस्यंतीदृशींतिमिरेपथिप्रतितरुसुहृ: स्थित्वामंदंपदानिवितन्वतीम् क
थमपिरहं: प्राप्तामंगेरनंगतरंगिभि: सुमुखिसुभग: पश्यन्सत्वामुपैतुकृतार्थताम् ४

रान्विनतींवल्लेकृष्णभ्रांत्यास्वचरणपातभयादितिभाव: पुन:कीदृशींकथमपिअंधकारस्य
गा:पुन:पुनरुद्बोधस्तद्युनिविडत्वात्केनापिप्रकारेणारहं:एकांतस्थलंप्राप्तोपुन:कीदृशींअनं
गतरंगाभि:कामस्यस्तरंगा:पुन:पुनरुद्बोधस्तद्युक्तै: अंगैर्हस्तपादादिभिरुपलक्षितां ४

इदानीं कविर्भक्तजनं आशिषयति राधेति देवकीनंदनः श्रीकृष्णः त्वां भक्तं चिरं प्रवनुदुरिताद्भक्तु
कीदृशः कृष्णः राधायास्मुग्धं सुंदरं यन्मुखारविंदं मुखकमलं तस्य मधुपोभ्रमरइवनीलत्वाच्च पुनः की
दृशः त्रैलोक्यस्यलोकत्रयस्ययोमौलिस्थलीमुकुटस्थानेतस्मिन्पथ्योचितं प्रशस्तं अलंकारयोग्यं नी
लरत्नमिदं इंदनीलमिवस्थितंपुनः कीदृशः प्रबलोभारावतारेणक्षमः समर्थः पुनः कीदृशः स्वच्छं

राधामुग्धमुखारविंदमधुपस्त्रैलोक्यमौलिस्थलिनेपथ्योचितनीलरत्नमवतीभारावतारक्ष
मः स्वच्छंदव्रजसुंदरीजनमनस्तापप्रदोषस्थिरकंसध्वंसनधर्मकेतुरवतुत्वांदेवकीनंद
नः ५ इतिश्रीगीतगोविंदेभिसारिकासाकांक्षपुंडरीकाक्षोनामपंचमः सर्गः ५

दानींस्वाधीनानांव्रजसुंदरीजनानांगोपिकानांमनस्तापेचित्तव्यतीतौप्रदोषोरात्रिमुखमिवरात्रिमुखेहि
नार्ध्यस्तप्यंति पुनः कीदृशः कंसस्यमातुलस्यध्वंसनेमारणेधर्मकेतुरिवस्थितः राधागममेत्याकां
क्षइत्यर्थः ५ इतिश्रीगीतगोविंदेऽभिसारिकासाकांक्षपुंडरीकाक्षोनामटीकायांपंचमः सर्गः ५

प्रथेति प्रथानंतरंसरसीगोविंदे कृष्णविषयेकृष्णंप्रतिकमागत्येत्यर्थः तत्रचरितंराधाचरितंप्राह उ
क्तवतींकिंकृत्वालतागृहेतांराधांगंतुमशक्तांदृष्ट्वाकीदृशीचिरंमनुरागवतीं कीदृशंगोविंदेमनसिज
मंदेमनसियेनकामेनमंदेविकले १ गुणकरीरागः रागलक्षणंतुरत्नाकरोक्तंकांतमथप्रतीक्षामाया
लयंतीमटतुध्यतल्पेइतस्ततः प्रेरितदृष्टिरंतीश्यामातुरागोणकारेप्रदिष्टेति प्रस्मिन्वासकसज्जा

प्रथतांगंतुमशक्तांचिरमनुरक्तांलतागृहेदृष्ट्वा तत्रचरितगोविंदेमनसिजमंदेसरसीप्राह
१ गुणकरीरागेणगीयतेरूपकताले पश्यतिदिशिदिशिरहसिभवंतंत्वदधरम धुर
मधूनिपिबंतं २ नाथहरेसीदतिराधावासगृहे भु०

प्यावार्यतेवासवेश्मनिसुकल्पि
ततल्पेयासमागमविधिंविदधति पश्यति प्रियसमागमत्यजातामिहाकलप्यवासकसज्जांयामि
तिपश्यतीति हेनाथहेहरे प्राद्यैरुक्तिः राधातववासगृहेवासस्यानेत्वत्वत्तः हेतोसीदतिप्रव
सन्नाभवति प्रथमित्यतआह सारधारहसिराकांतेस्थितासतिदिशिभवंतंत्वायश्यंति प्रबलो
कयतिकीदृशंत्वा प्रधरवतरनायिकाधरामृतवंतंमधु०

त्वदभिसरणाय सारा धाकिंयंयांतद्विधीरिणपदानिचलंतीगाछंती पतति ग्रधिकंगंतुंनयारथतीत्यर्थः कीदृशीत्वदभिसरणाभसेनतवाभिसरणोत्साहेनवलंतीसज्जमाना: २ विहितेति हेकृष्णसाराधानव रतिकल्पयातवसुरतलेशचिंतनेनइहसमवयरंकेवलंजीवतिजीवहेतुरन्योन्यास्तीत्यर्थः कीदृशीविरहेता: कृताविशदाः शुभ्राः विशकिशलयाएवम्रणाल्लांकुराएववलयाः कंकणानियस्याः सा३ मुहुरि

त्वदभिसरणारभसेनचलंती पतितपदानिकियंतिचलंती २ विहितविशदविशकिशलयव लया जीवितियरमिहनवरतिकल्पया ३ मुहुरवलोकितमंडनलीला मधुरिपुरहमितिभाव नशीला ४ त्वरितमुपैतिनकथंमभिसारंहरिरितिवदतिसरवीमनुवारं ५ ति साकीदृशीइ

वंग्लोकेनाम्बयः मुहुः पुनः पुनः ग्रवलोकिताकीदितामंडनलीला ग्रलंकारविलासोययातेनतवि नाभिरर्थकंमंडमिति मुनः कीदृशी ग्रहंमधुरिपुरितिकृष्णइति भावनध्यानमेवशीलंस्वभावःसचनय स्याः सा ४ त्वरितमिति सासखीदति ग्रनुवारंपुनः पुनःवदति इतीतिकिं हरिः कृष्णः त्वरितंशीघ्र ग्रभिसारं ग्रभिसरणस्थानंकथंनउपैतिनागाछति ५

श्लिष्यतीति साराधाहरिकृष्णः उपगतापाप्तइतिग्रनल्पवहतिमिरमंधकारश्लिष्यति चुंबतिच कीदृशंतिमिरंजलधरकल्पमेघसदृशंस्निग्धत्वान्नीलत्वाच्चकृष्णसाम्यंतिमिरस्य ६ भवतीति भ वतित्वयिविलंबिनिविलंबंकुर्वतिविगलितलज्जागतलज्जासतीसाराधापित्वयतिविलापंकरोति

श्लिष्यतिचुंबतिजलधरकल्पं हरिरुपगतइतितिमिरमनल्पं ६ भवतिविलंबिनिविगलि तलज्जाविलपतिरोदितिवासकसज्जा ७ श्रीजयदेवकवेरिदमुदितंरसिकजनेतनु तामितिमुदितं ८ पद १२

रोदनंकरोतिकीदृशीवासकसज्जाविहितसंविधानेत्यर्थः लक्षणंतरक्तमेव ७ श्रीजयदेवेति श्री जयदेवकवेरुदितंभाषितंइदंगीतंसरसिकजनेभक्तजनग्रतिमुदितं ग्रतिशयेनमुदितंहर्षयुक्तंनु तांकरोतुइत्यर्थः ८

विपुलेति हेकिंतवधरत्नवंचकसाम्रगाद्दीहरिणनयनानवरसजलधिनिमग्नाशृंगारसागरेनिमग्नाली
नावभरवेषाधाहारः किंकृत्वाश्रमंदकंदर्प्यचिंतांमहतः कामस्यचिंताचिंतनंस्मरणंविधायकृत्वा
कीदृशीध्यानेनचेवंचिंतनेनलग्नातत्परा पुनःकीदृशीविपुलामहतीपुलकपालिःरोमपंक्तिर्यस्याः
साध्यानकल्पितनवकरस्पर्शनरोमांचतीत्यर्थः पुनःकीदृशीध्यातंदंतनखक्षतादिकंपरिक

विपुलपुलकपालिः स्फीतसीत्कारमंतर्जनितजाड्यमकाकुव्याकुलंव्याहरंती नवकिंतव
विधायांमंदकंदर्प्यचिंतांरसजलधिनिमग्नाध्यानलग्नाम्रगाक्षी १

ल्पस्फीतेति स्फीतसीत्कारंप्रवृद्धसीत्कारं प्रवृद्धसीत्कारंयथास्यात्तथा अंतःअभ्यंतरं जनितःसंपादि
तः जाड्यंजडत्वंयस्यांक्रियायांतद्यथाभवतितथाकाकुनाध्वनिविकारविशेषेणव्याकुलंयथा
स्यात्तथाव्याहरंतीध्यानेनसक्तकरनी वींधमाचनासक्तपरिकल्पनिमेधवाक्यंवदंतीत्यर्थः १

अंगेष्विति एषाहरतनुः सुंदरंगी एवंनिबंधाप्रत्यक्षीकृत्यवदति राधाअंगेषुहस्तादिषुआभरणंआ
लंकारंबहुशःकुरुतिरातेनाकल्पउक्तः पत्रेपिसंचारिशंकतेतर्कयति एतेनाविकल्पउक्तः त्वंआ
गतंज्ञात्वात्रायाशयनीयंवितनुतेकुरुत एतेनतल्परचनाउक्ता चिरध्यायतिचिंतयति कृष्णसंगमेम
याइदमिदंकर्त्तव्यमितिचिरंध्यानंकरोतीत्यर्थः व्यमिति अनेनसंकल्पलीलाशयनमुक्तं इतिप्रवोक्तप्र

अंगेष्वाभरणंकरोतिबहुशः पत्रेपिसंचारिणिप्रायंत्वांमरिशंकतेविततनुते शय्यांचिरंध्याय
ति इत्याकल्पविकल्पतल्परचनासंकल्पलीलाशतव्यासक्तापिविनात्वयावरतनुर्नेष्यानिशां
नेष्यति २

कारेणाकल्पोभरणंविकल्पस्तर्कः तल्परचनाशय्यारचनासंकल्पलीलाशतं न
नोवहचिंतनविलासश्चेतः एतेषुव्यासक्तापिप्रशस्तत्वमित्वयाविनानिशांरात्रिंनेष्यति नगमयति २
एवंसख्याराधाकृष्णंतंकृष्णायनिवेदितंनिरूप्यकृष्णादशनद्विगणितविरहवेदनराधाकृतप्रत्यभि
नुसंधानः सगीतंस्तचयति किंविश्राम्यसीतितत्साभिप्रायंराधायावचनंपाठ्यमुस्वान्ददोषसमीपगो

पतोनवचः श्रवणसमनंतरं समुदितमंदस्मितादिवशेनगोपायितुमशक्यस्वाधिगोपनंनटनोगो
विंदस्यसकलेंद्रियवृत्तावर्तकतयाव्यामोहकारिणः कृष्णस्यसायमतिथिप्राप्तास्वगृहसायंकालीन
वश्योपचरणीयातिथिप्रश्नोसास्त्रिकाणिराधाचंद्रकर्षणकर्तव्यइत्यर्थः किंतत्राधायावद्दत्यत्रा
ह किमितिश्रांतःसोदरकृष्णभोगिभवनेकृष्णसर्पकृतावासेभाडीरमरमीह हिवटद्दक्षविश्रांतिकिंवि
श्राम्यस्यिनेदविश्रांतिस्थल्लसुचितमितोदृष्टिगोचरनास्तिदूरंसानंदनंदनदास्यदंनित्यासवयुक्तयासकल

किंविश्राम्यसिकृष्णभोगिभवनेभांडीरमरमीहहिश्रांतयस्यिनेहदृष्टिगोचरमितःसानंदनंदाय
दं राधायावचनंतदध्वगमुखान्नदातिकोगोपतेगोविंदस्यजगौतिसायमतिथिप्राप्तश्रुत्याभा
गिरः २ इतिश्रीगीतगोविंदटीकायांराधावासकसज्जावर्णनेसोत्कंठवैकुंठनामषष्ठमः सर्गः ७

विश्रांतिनिदानंनंदगोपलयंनयासिकिंयाहीत्यर्थः कृष्णकृतसंकेतावासेविश्रांतिस्तवनयुक्तश्रानंदरू
कृष्णाधिष्ठितनयानंदगृहमेवयाहीतिराधायाभिप्रायमजानानः कश्चनपाठोयथाश्रुतंनंदगृहमागतयत
दतिकेकृष्णसमक्षंनिवेदितवान् सतनंदमिप्रायविदित्वातिष्ठ्यथचारतिभिर्गोपीभावः सोत्कंठःउत्कंठ
साहितोवैकुंठोकृष्णायत्र २ इतिश्रीगीतगोविंदटीकायांवासकसज्जावर्णनंनामषष्ठमः सर्गः ६

>अधुनाचंद्रोदयेनराधायाविरहव्यथाधिक्यंवर्णयन्नाह >अत्रांतरे >अस्मिन्नवसरेइंदुश्चंद्रः>अंशुजालैःकिरणै
स्मरहेःवंदावनांतरंवंदावनमध्यप्रदेशं>अदीपयत्प्रकाशितवान् कीदृशः इदुः स्फुरद्यत्कुलांगनश्रीःक
लंकशोभायस्यसोक्तथाभूतस्तद्वत्कुलदानां>अभिसारिकाणांकुलस्यसमूहस्यनर्मयातेनमार्गप्रतिरोधेनसंजातया
तकइवउत्पन्नापइवयातकिनः कलंकाढ्यलोभवतीतिपुनः कीदृशः दिशएवसुंदर्यः नायिकास्तासांव
दनस्यमुखस्यचंदनाविंदुः श्रीरेवतिलकइवश्रीतिलकावृत्तोभवतीति>असतीनाचप्रदेयगमनाभा

>अत्रांतरेचकुलटाकुलवर्त्मयातसंजातयातकइवस्फुरदंशुजालांगनश्रीः वंदावनांतरमदीयपदंप्रजालेंदे
वस्तुदरीवदनचंदनविंदुरिंदुः १ प्रसरतिप्रागधरद्विधेविहितविलंबेचमाधवेविधुरा विरचितवि
विधविलापंसापरितापंचकाशेच्चैः २

वाहूर्त्मयातः २ प्रेष्यप्रेतीत्वयंदत्वासंकेतंनागतःप्रियःयस्यास्तेन
विनाटस्थाविप्रलब्धानुसामतान्नविप्रलब्धानायिकावर्णयते तत्रदक्षिणभवनेसविलसदनुरागप्रतिकां
प्रेष्यप्रेर्वसरभसमेधिपाधिकापिसकेतभरसोमसिलतिरवलुयस्यावत्रभोदेवयोगात्रवदतिभरतलां
नायिकांविप्रलब्धांप्रसरतीतिसाराधाविरचितः कृतः विविधोनानाप्रकारोविलापोयस्मिन्स्तउच्चै

मेहांतंयरिनायंदुःखंचकारकीदृशीसाविधुराविव्हलाकस्मिन्सतिशशधरबिंबचंद्रमंडलेप्रसरतिउद्भ
तिसतिमाधवेचक्रुस्मविहितविलंबेकृतविलंबेसति २ गोडमाल्लवरागः विलायमेवाहगीतेनकथि
तेति हेइतिस्वचित्तसंबोधनं इहनिर्जनेवनेसरवीजनस्यवचनैः कृष्णागमनवेदकैर्वंचिता प्रवंचि
ता >अहंकंपुरुषंशरणंरक्षितारंयामिगमिष्यामिकिंतुकमेवजलमेवशरणंयामि जलप्रवेशोवरमि
त्यर्थः किमितीत्यत्र>आह >अहहेत्याश्चर्येहरिकृष्णः कथितसमयेउक्तकालेविपिनंवंदावनसंके

गोडमाल्लवरागे>अठतालेनताले कथितसमयेयिहरेरहहनयंयौवनं ममविफलमेतदनुरू
पमधियौवनम् १ यामिहेकमिहशरणंसरवीजेभवचनवंचिताधुपद्नुगमनायनिशिगह
नमधिशीलितं तेनममहृदयमिदंमसमशरकीलितम् २

भोगाभावान्ममेतदुरुसंयोगयमधियौवनंविफलंनिरर्थकं १ यदीति मयायदनुगमनायकृष्णा
स्यानुगमनायसुरतेनसंतापयितुंनिशिरात्रौगहनमधिनिजंवनमधिशीलितं सेवितं तेनकृष्ण
नहेतुनाममहृदयचेतः >असमः कामः तस्यशरेणकीलितविद्धं कृष्णागमनाभावात् २

ममममरणमिति इहवने>अचेतनाज्ञानशून्यात्विरहानलंवियोगाग्निंकिंकिमितिविषहामिसहेमृतस्मान्म
ममरणमेववरं>अहंमरणविरहानलाभावात् कीदृशी>अहं>अतिवितथ>अतिव्यर्थकेतनंशरीरंयस्याःसा
कृष्णेनशरीरसौंदर्यभोगाभावात् कीदृशी>अहं>अति२ मामिति >अहहेतिदुःखानुकरणेमधुरम
धुयामिनीमनोज्ञावसंतरात्रिर्माविधुरयति विव्हलयति कापिकृतसुकृतकामिनीविहितपुण्यकोताह

ममममरणमेववरमतिवितथकेतनाकिमिहविषहामिविरहानलमचेतना २ मामहहविधुरयति
मधुरमधुयामिनी कापिहरिमनुभवतिकृतसुकृतकामिनी ४ >अहहकलयामिवलयादिमणि
मणिस्वरणंहरिविरहदहनवहनेनवहहृदयणं ५ कुसुमारतनुमतनुशरलीलयास्त्रगपिहृदि
हंतिमामतिविषमशीलिया ६

रिंकृष्णं>अनुभवतिउपलंभते ४ >अहहेति>अहंवलयादिमणिमरणं
कंकणप्रभृतिमत्कालंकारंहरिविरहदहनवहनेनकृष्णवियोगाग्निंहधारणेनहेतुनावहृदयणं>प्रति
शया>प्रपवादं>अपचारंकलयामिमन्ये प्रियदर्शनेनस्त्रीणं>अलंकारसाफल्यमितिभावः ५ कुसुममिति
स्त्रगपिपुष्पमालापि>मतनुशरलीलयाकंदर्पबाणविलासेनमांहृदिहंति कीदृशीमांकुसुमवत् पुष्पवत्

गी॰गो॰ ४५

सुकुमारः कोमलतनुशरीरं यस्याः साकीदृश्या ऽतनुशरलीलया ऽतिविषमं ऽतिदारुणं ऽरीतंभा
भावोयस्याः वाऐनहिक्षांक्रियतेपुष्पादिना ६ ऽहमितिरागिणतवनचेतसारागिणा ऽतिलतांकृष्णमन्वेषयं
स्तापरिसंख्यातावनचेतसायथासा ऽहइहकुजेकिंननिवसामि ऽथितुवसाम्येव ऽत्रनञ् ऽसमं
स्तशिरश्चालनेएवंविधामपिमांमधुसूदनः कृष्णः चेतेसाधिनस्मरति ऽआश्चर्यमित्यर्थः ७ हरिच

ऽहमिहनिवसामिकिंनरागिणतवनचेतसास्मरतिमधुसूदनोमामधिनचेतसा ७ हरि
चरणशरणजयदेवकविभारती वसतुहृदियुवतिरिवकोमलकलावती ८ पद १३

रणेशरणंरक्षितंयस्यसजयदेवकविस्तस्मभारतीगीतसूक्तासरस्वतीभक्तानांहृदिमानसेवस
तुकदृशीभारतीकोमलाऽनिष्टस्वर्णकलावतीकवित्वकलावती कवित्वकलायुक्ताच केव
युवतिरिवनिरिवयुवतिः यथानायकेहृदयेकोमलकलावतीकुसुमारांगीचतुःषष्टिकामक
लायुक्ताचनायिकावसतितद्वत् ८

कृष्णस्यविलंबेतर्कमाह तत्किमितिकांतः कृष्णः संकेतीकृतं ऽभिसरणस्थानंसंयादितः मंजुः
मनोहरः मंजुलल्लताकुंजः येनसल्लताग्रहंतस्मिन्नपियतयस्मात्नायातः तत्तस्मात्कारणात्कामं
पिकामिनींनायिकामभिस्तः किंवा ऽथवावंधुभिर्मित्रैः कलाकेलिभिः हास्यादिक्रीडाभिः वृतः
यंत्रितः वशीकृतः ऽथवा ऽधकारिणतमोयुक्तेवनोयातेवनसमीपेभ्राम्यति किंतमसिमार्गेभ्र

तत्किंकामपिकामिनीमभिस्तः किंवाकलाकेलिभिर्बंधुभिरंधकारिणेवनोयांतेकिमु
भ्राम्यतिकांतः क्लांतमनामनागपिपथिप्रस्थातुमेवाक्षमः संकेतीकृतमंजुवंजुलल्लताकुं
जेभियन्नागतः २

मातभ्रमणंयुज्यतएव ऽथभ्यस्तस्यभ्रमाभावइतिचेन्नत्राह क्लांतमनाः मा
न्निमित्तंसमाकुलांतः करणः सन्पथिमनागपि ऽल्पमपिप्रस्थातु ऽगंतुं ऽक्षमः किं ऽत्र ऽपिशब्दः किमर्थं उक्तंचेयंनायिका उक्ताभावविसायस्याः संकेतंनागतःप्रियः त
स्यनागमनेहेतुंचिंतयंत्याकुलायथेति २

अथेति अथानंतरं इयं राधा माधवं कृष्णमंतरेणविना प्रागतां सखीं वीक्ष्य दृष्ट्वा एतन्नीतेनवक्ष्य
माणमाह कीदृशीं विषादेन कार्श्यात्सिच्यास्कावक्तुं प्रक्षमां कीदृशीं राधाजनादृनेनकृष्णंकयाचिका
मिन्यारभितं कीडनंविशंकमानातर्कयंती कथंदृष्ट्वतकामिन्यासहितंकृष्णंदृष्टवेत्यर्थः यथा
दृष्ट्वाभिधीयतेतथात्राहेत्यर्थः एषाउन्मादेनउक्तिः २ दृष्टवदितियदुक्तंतन्नीतेनास्मरेति हेस

प्रथागतांमाधवमंतरेणसखिमियंवीक्ष्यविषादम्लकां विशंकमानारभितंकयापिजनाद्
नंदृष्टवदेवमाह २ वसतरागोएकतालीतालेस्मरसमरोचितविरचितवेशागा
लितकुसुमदरविलुलितकेशा १ कापिचपलामधुरिपुणाविलसतियुवतीरधिकगुणाधु

रिवकापियुवतिः कामिनीमधुरिपुणाकृष्णेनसहविलसतिक्रीडति कीदृशीसाअधिकगुणामतः
प्रतिशायितसौंदर्य्यादिगुणायुक्ता पुनः कीदृशीस्मरसमरोचितः कामस्यहयोग्यः विरचितःकृतः
वेशोऽलंकारादिर्यया सा पुनः कीदृशीगलितकुसुमेनयतितपुष्पस्त्रगादिनादरविलुलितार्द्धदिग

हरिपरिरंभणेति पुनः कीदृशीहरिपरिरंभणेवलितविकारारा धासुदेवस्यपरिरंभणमुपरहनंतेन
वलिनः प्रयंचितोविकारोमदनजनितोयस्याः सापुनः कीदृशीकुचाद्वयकलशोत्तयारुपरितरलितोऽप्यि
रीभ्रतोहारोयस्याः सा २ विचलदितिविचलद्भिः कंपमानैरलकैः चरणकुंतालैर्ललितः सुंदरः प्राननचंद्रा
मुखचंद्रोयस्याः सापुनः कीदृशीतदधरपानरभसेनकृष्णस्योष्ठ्यानहर्षेणकृतांतंशरीरंसुखानु

हरिपरिरंभणवलितविकारा कुचकलशोपरितरलितहारा २ विचलदलकललितानननचंद्रा
तदधरपानरभसकृतांद्रा ३ चंचलकुलकुंडलदलितकपोला मुखरितरसनजघनगतिलो
ला ४ दयितविलोकितलज्जितहसिता बहुविधकूजितरतिसरसिता ५

सा २ चंचलेतिपुनः कीदृशीचंचलाभ्यांकुंडलाभ्यांदलितोसंमृष्टोकपोलोयस्याः सापुनः कीदृशीमुखरि
ताशब्दसहितारसनाकांचीयस्मिन्नजघनेतत्स्थगत्याचांचल्येनलोलाचपला ४ दयितेति दयितविलो
कितेनकृष्णमुखवीक्षणेनलज्जितंसंजातलज्जासलज्जामित्यर्थः सहितंहास्ययस्याः सापुनः कीदृशी
बहुविधंयत्किंशिक्किकूहसादीनानाप्रकारकूजितंयत्रएतादृशीयोरतिरसः क्रीडारसः तेनरसिना

विपुलेति पुनः कीदृशीविपुलाः बहुलाः पुलकाः रोमांचायस्याः साहृष्यः महान्वेपथुः कंपोभंगाद्वतरंगाइवयस्याः सायश्चात्कर्मधारयः पुनः कीदृशीश्वसितसुरतायासजनितोनिश्वासः निमीलितंयरमानंदाधासिजनितंनेत्रनिमीलनंताभ्यांविकशात्प्रकटीभवत्प्रनंगःकामोयस्याः सानिमीलितेत्यनेनस्मृतिकालःसूचितः ६ भ्रमेति पुनः कीदृशीभ्रमनलकणभरसुरतायासघर्मजलविदाकेच

विपुलपुलकस्पृग्वेपथुभंगा श्वसितनिमीलितविकसदनंगा ६ भ्रमजलकणभरसुभगा शरीरा परिपतितोरसिरतिरणधीरा ७ श्रीजयदेवभणितहरिरमितंकलिकलुषंशमयतुपरिशमितं ८ पद २४

नसुभगंमनोज्ञंशरीरंयस्याः साणनेनसात्विकाभावोत्पत्तिः सूचितासात्विकभावः पूर्वमुक्तः पुनः कीदृशीउरसिवक्षस्थलेपरिपतितावक्षस्थलंव्याप्यस्थितावक्षितिः सुरतेरणइवतत्रधीराकुशलाः ७ श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवेनभणितमुक्तंवर्णितमित्यर्थः हरिरमितंकृष्णसंभोगः कलिकलुषंकलियुगपापंशमयतुनाशयतुकीदृशंहरिरमितंअतिललितंअतिमनोहरं ८

प्रथचंद्रदर्शनविषादेनसखींप्रतिव्रते विरहेति प्रयेसखि प्रयंविधुश्चंद्रः ममहृदयेमदनव्यथांकामपीडांप्रतीवाभ्यर्थनतनोतिविस्तारयति उद्दीपकविभावत्वात्कीदृशावधुः विरहेणवियोगेनपांडुयन्सुरारिमुरवांबुजंकृष्णमुखकमलंतद्वत् द्युतिःशोभायस्यसः पुनःकीदृशः वेदनामविज्ञानमितिरयन्प्राप्तहृदयन् पुनःकीदृशः मनोभुवःकामस्यसुहृन्मित्रं २ पूर्वगीतेनकस्याश्चिद्विपरीतरमुक्तंअधुनाकस्याश्चित्स्वाधीनभर्तृकायानायिकायाः क्रीडामाह स्वाधीनभर्तृकालक्षणं यस्यरतिगुणाकृष्टः पतिः या

विरहपांडुमुरारिमुखांबुजद्युतिरयंतिरयन्नपिवेदनां मधुरतीवतनोतिमनोभवः सुहृदयेहृदये मदनव्यथा १ गुर्जरीरागोयंकतालितालसमुदितमदनेरमणीवदनेचुंबनवलिताधरे मृगमद तिलकं लिखतिसपुलकंमृगमिवरजनीकरे १ विजयिमुरारिरधुनारमतेयमुनापुलिनवने धु

र्वनमुंचति विश्विन्नाविभ्रमासक्तासास्यात्स्वाधीनभर्तृका गुर्जरीरागः समुदितेति हेसखिश्रधुनाश्रस्मिन्कालेयमुनापुलिनेयद्वनंतस्मिन् विजयिजलश्रीलोमुरारिः कृष्णः रमतेक्रीडतिअथरमतइत्यतआह रमणीवदनेकांतामुखेसपुलकंरोमांचसहितंयथास्यात्तथामदामदतिलकंकस्तूरीतिलकंलिखतिकीदृशे वदनेसमुदितः समुपचितः मदनःकामोयत्रसक्तामत्पर्थः चुंबनेनवलितः समुखीकृत्यसंकोचितः श्रधरो

स्त्रिवतीत्यर्थः कस्मिन्कइवरजनीकरंचंद्रेमृगमिवलिखतीत्यर्थः१ घनेति घनचयरुचिरेमेघसमूहवन्म
नोहरेचिकुरेकेशपाशेकुरुवककुसुमंधीतसुम्यविशेषंरचयतियथास्यात्तथाप्रयुंक्ते पुनः कीदृशेकेशपाशे
रलक्तानिचंचलीकृतानितरुणानाप्राननानियेन प्रतिसुंदरतयेत्यर्थः कीदृशंकुसुमंचयलंघवत् वि
द्युदिवसुप्रभाशोभायस्यलक्ष्मालेखितयापीतत्वाद्विद्युत्सामंयुनः कीदृशेरतिपतिः कामः सावमृगस्यका
ननेपद्मामृगवासावनेतथाचिकुरेकामरतिकामजनकेइत्यर्थः प्रस्मिन् प्रयिमेघेविद्युद्भवति तरुणानना

घनचयरुचिरेरचयतिचिकुरे तरलिततरुणानने कुरुवककुसुमंचपलासुप्रभमरतियतिमृगकानने
२ घटयतिसुघनेकुचयुगगगनेमृगमदरुचिरुचिते मणिसरममलंतारकपटलंनरवपदंशशि भरुचिते ३ मघसमयः कामाग्निर्भावजनकइति मेघोयेहिहरिणीनामतिसुखमुत्पद्यते २ घ
टयतीति सुघनेनिविडेकुचयुगगगनेस्तनरूपाकाशेप्रमलंनिर्मलंमणिसरंमुक्ताहारमेवतारक
पटलंनक्षत्रसमूहंघटयतियोजयतिमृगमदरुचिःकस्तूरीदीप्तिस्तयाहसितेभरुचिते पुनः कीदृशे
नरवपदंनरक्षतंततदेवशशीद्वितीयाचंद्रस्तेनभरुचिते प्रस्तक्षतेगगनयत्रोशोभनामेघायस्मिन्
३

जितेति मृदुभुजयुगलेकोमलवाहुदयेमरकतंरत्नरचितंकंकणमेवमधुकरतिचयंभ्रमरसमूहंवितर
तिददातिविस्तारयतीत्यर्थः कीदृशेभुजयुगलेजितविशशाकलेजितंविशशाकलंमृणालखंडंयाभ्यांते म
णालाद्यिकोमलमित्यर्थः पुनः कथंभूतेकरतलनलिनीदलनलिनीदलवत् प्रारक्तपद्मवत्करतले
ययोः तेपुनः कीदृशहिमशीतलस्निग्धवत् शीतलेप्रद्विनीपत्रयुते विशशाकलेभ्रमरसमूहस्तिष्ठती
तिस्त्रकालंकारः ४ रतीति रतेः शृंगारस्यगेहे प्राग्प्रयेजघनेनितंबेमणिमयरसनमुक्तामयीम

जितविशशाकुलेमृदुभुजयुगलेकरतलनलिनीदले मरकतवलयंमधुकरनिचयंवितरतिहि
मशीतले ४ रतिगृहजघनेविपुलायघनेमनसिजकनकासनेमणिमयरसनतोरणहसने
विकिरतिकृतवासने ५ वलांविकिरति दाति कीदृशेजघनेविपुलेमहतरे प्रथघनेशरीरस्य
स्यप्रतिमांसलइत्यर्थः पुनः कीदृशेमनसिजस्यकामस्यकनकनिर्मितेसिंहासनइवकीदृशमणिम
यरसनतोरणस्यवदनमालिकायाहसनेनिंदकयदाराजासिंहासनेउपविशतितदाद्वारदनमालिका
वाध्यते कृतवासनेदत्तंवासनंवस्त्रंयस्मिन्वरस्त्रीपरिभोगवलंवभानीत्यर्थः यद्वाकृतंकामनवासनस्था

चरणेति चरणकिशलयेयादयल्लवेयावकभरणंग्रालक्तकभरणंजनयतिकरोतीत्यर्थः कीदृशेचरणकिशलयेहृदियोजितेकृष्णेनग्रनुरागातिशयात्स्वहृदयग्राप्तितस्वहृदयेतच्चरणंकृत्वायावकंरचयतीत्यर्थः कीदृशेहृदिकमलानिलयेलक्ष्म्याग्राश्रये कीदृशेचरणकिशलयेनखरवाग्रवमणिगणाःपुष्परागादिरत्नसमूहास्तैःग्रजितेग्रर्चिते कीदृशंयावकभरणंवहिरयवरणंयावकमाच्यमांघ्रादकंनवान्तरमिति हे रमयतीति हेसखिरवलरुधरसादरेरवलेदुर्जनवलग्रहस्यग्रान्तरिकृष्णेकामयिसु

चरणकिशल्लयेकमलानिलयेनखरमणिगणैरग्रर्जिते वहिरयवरणंयावकभरणंजनयति
हृदियोजिते हे रमयतिसदृशंकामयिसुदृशंखलहलधरसादरे किमफलमवसंचिरमिह
विरसंवदसखिविटयादरे ७ ९

दृशंकामयिनायिकासदृशंयोवनस्तमगुणादिभिस्तुल्यंयथास्या ७
न्नधारमयतिसतिक्रीडयतिसतिइहविटयादरेलतागरहे ग्रफलंनिःग्रयोजनंविरसंरसरहितंयथास्या ८
न्नधारमयतिक्रीडयतिसतिइहविटयादरेलतागरहे ग्रफलंनिःग्रयोजनंविरसंरसरहितंयथास्यात ८
ग्राचिरंवहुकालंकिमेवलंस्थितोसिहेसखिवदकथयग्राहिकस्यसादरइतिसाभिग्रायंखलेइतिकोग्रा ८

इहेति इहमयिकविन्दयजयदेवकेकलियुगचरितंकलियुगकृतंदुरितंमायंनवसंतुनतिष्ठतुग्रार्थनायांलोटकीदृशेरसभणनेकृष्णग्रंगारकथिकेकर्णरिल्लुटमुनःकीदृशेकृतहरिगुणनेकृतहरगुणनंचेतनंयेन पुनःकीदृशेमधुरिपोःकृष्णस्यपादसेवकेचरणसेवके ८ कृष्णसागमनात् दुःखितासरवीमाग्रवासयंत्याहनायात् इतिहेसखिवहेइतिदोत्यकर्मकेकिशलयदिनिर्दयःदयारहितेःशठःधूर्तेःवंचककृष्णनायातेः तर्हित्वंकिंहृयसेसंतमाभवसिग्रनागमनेकारणमाह वहुवल्लभःवहुर्यावल्लभाः

इहरसभणनेकृतहरिगुणनमधुरिपुपदसेवके कलियुगचरितंनवसंतुदुरितंकविन्दयजयदेवे
के ८ पद १५ नायातःसखिविनिर्दयोयदिशठस्त्वंतिकिंहृयसेत्वंदंवहुवल्लभःसरमतेकितत्रते ८
कृष्णं पश्याध्रियस्तगमायदयितस्याकृष्यमाणेगुणेसत्कंठतिभरादिवस्फुटदिदंचेतःस्वयंयास्यति ८

त्रियोयस्यसःकृष्णःस्वयंदंस्वघ्यातत्रस्थानेरमतेक्रीडतितेनवकिंहृयणंकोपराधःतर्हिसकथमत्रागमिष्यतीत्यत ग्राह पश्यमतिहेसखिवग्रधेममइदंचेतोमनःध्रियस्तगमायकृष्णसंभोगार्थंस्वयमेवयास्यतिइतित्वं पश्यजानीहि कदृशंचेतः दयितस्यकृष्णस्यगुणैःसौंदर्यादिभिराकृष्यमाणंवशीकृतंपुनःकीदृशंउत्कंठग्रातस

सादिवस्फुटत्वहिर्भवत् ॥परमधिवस्त्वंतरसंकुलेस्थानेस्थितंवस्तुसाकर्ण्याद्बहिर्भवतीति ॥अन्योपिगुणो रज्जुभिराकृष्टः सन्प्रयातीति १ देशाख्यरागः ॥अनिलेति हेसखिवियानाथिकावनमालिनाकृष्णनरमितारासक्रीडा साकिणाल्लयशयनेननवयत्नवशय्ययाननयति ॥प्रथयतिवार्थावनमालिना ॥अनिलेनवायुनातरलं चंचलंयत्कुवलयंनीरमितामीदृशीसाकिसलवेशयनेननयति ॥प्रथितमत्यवेतिकाकाकीदृशनवनमालिना ॥अनिलेनवायुनातरलंचंचलंयत्कुवलयंनीलोत्पलंतद्वन्नयनंयस्यैसस्तेनसर्वासामवलोकनादितिभावः ॥प्र

देशाख्यरागेरूपकतालेन ॥अनिलतरलकुवलयनयनेन नमतिनसाकिशयशयनेन १ सखिहेयारमिता वनमालिनाऽविकसितसरसिजललितमुखेन स्फुटतिनसामनसिजविशिखेन २ ॥प्रमदतमधुरमृदु तरवचनेनज्वलतिनसामलयजयवनेन ३ स्मिन्रागीतेसंभोगवियोगोज्ञातव्यो १ विकसितेति वि कसितंप्रफुल्लितंयत्सरसिजंकमलंतद्वल्ललितंमनोहरंमुखं ॥आननंयस्यासावंभरतनवनमालिनायारमिता सामनसिजविशिखेनकामबाणेननस्फुटतिन्विद्धभवतीतिसंभोगवियोगेतुसानस्फुरति ॥प्रथितुस्फुरत्यवे तिधातुका २ ॥प्रमदेति ॥प्रमदवेतमधुराणिमनोज्ञानिमृदुतराणि ॥प्रतिकोमल्यानिवचनानिवाक्यानियस्यतेन वनमालिनायारमितासामलयजयवनेनमलयानिलेननज्वलतिसंदीप्यतेसंभोगवियोगेतुसानज्वलति ज्वलत्येव ३

स्थलेति स्थलजलरुहाणांस्थलमद्यानांरुचिरेवरुचिर्ययांतादृशाः करचरणाः यस्यतेनवनमालिनायारमि तांसाहिमकरकिरणेनचंद्रदीप्तेनदहतिनायतसाभवति ॥प्रतिविबहितत्वात्कर्मभावः इतिसंभोगवियो गेतुनदहति ॥प्रदिदहत्यवस्थलपद्मस्थानिलोहितत्वेनोपादानं ४ सजलेति सजलजलदसमुदयवत्तुसाद कमघोदयवत्सुचिरेणसुंदरेणवनमालिनायारमितासाहृदिमनसिविरहभरेणविरहाधिक्येननदह्यतिन

स्थलजलरुहरुचिकरचरणेन दहतिनसाहिमकरकिरणेन ४ सजलजलदसमुदयरुचिरेणदह्य तिनसाहृदिविरहभरेण ५ कनकनिकषस्निग्धविद्युविसनेन श्वसितेनसाधरिजननं ६ सकल भुवनजनवरतरुणेन वहतिनसारुजमतिकरुणेन ७

विदीर्ण्यते इतिसंभोगवियोगेतुनदह्यतिप्र पितुदह्यत्येव ५ कनकेतिकनकनिकषस्यसुवर्णरेखायास्निग्धेवरुचिर्यस्यतादृशाद्युविविमलंयसनंवस्त्रंय स्यपीतांबरस्यार्थः तेनवनमालिनायारमितासापेरिजनहसनेनपरितः सर्वतः जनहसनेनसपत्नीहसने नश्वसितिदीर्घानिः श्वासान्मुंचतिसंभोगवियोगेतुश्वसित्येव ६ सकलेतिसकलभुवनत्रैलोक्यंयज नायुवानस्तस्यापिवरेणश्रेष्ठेनतरुणेनचयस्ना ॥प्रतिकरुणेन ॥प्रतिदयावतावनमालिनायारमितासा

रुजंपीडांजनयतिसंभोगविप्रयोगेषुसारुजंवहत्यत एवकीदृशेनक्लेशेनातिकरुणेनकरुणंदयामतिक्रांते
नातिदुःखेनेत्यर्थः ७ श्रीजयदेवेति श्रनेनश्रीजयदेवनामगीतंयद्वचनंतद्गीतरूपंतेनहरिरविहृदयभा
नोश्चित्तप्रविशतुसूर्यदाहत्वात् ८ पीडंहृतमलयानिलेप्रार्थयतेमनोभवेति हेमनोभवानंदकाम
प्रमोदजनकहेचंदनानिलमलयजवान् प्रसीदममोपरिप्रसन्नोभवेरेत्यान्वयेसबोधनंद्रष्टव्यं

श्रीजयदेवभणितवचनेनप्रविशतुहरिरविहृदयमनेन ८ पद १६ मनोभवानंदनचं
दनानिलप्रसीदरेदक्षिणमुचवामनां सुजगाप्राणनिधायमाधवपुरोममप्राणहराभवि
ष्यसि १

त्वात् दक्षिणदुर्विनीतवामतांप्रतिकूलत्वमुचत्यजह जगत्प्राणजगतांप्राणभूतत्वात् श्रल्पकालमा
धवमुरोविधायक्षमस्वैकत्वाममप्राणहराभवध्यसिइतिप्राणगमनसमयेहिक्षमादर्शनं श्रतिदु
र्लभमिति जगतांप्राणस्यप्राणहंतृत्वमनुचितमितिभावः १

पुनरपिसखींप्रत्याह रिपुरिति यस्मिन्कृष्णेगतेहरस्येसति श्रयंसखीसंवासः सखीभिः सहसम्यक्वासो
वासस्थानंरिपुरिवशत्रुरिवममममनोदुनोतिसंतापयतिहिमानिलः शीतलवायुः शिखीवह्निरिवममममनो
दुनोति सुधारश्मिः चंद्रोविषमिवदुनोति तस्मिन् श्रदयेकरुणारहितेप्रियएवं श्रविचारितमवममहृद
यममनः पुनः पुनरपिबलात्हठात्तंबलतेसंगच्छते निचार्यमाणमथितत्वेवनिगच्छतिइत्यर्थः यतः

रिपुरिवसखीसंवासोयंशिखीवाहिमानिलोविषमिवसुधारश्मिर्दुनोतिमनोमतेहृदयमहोतस्मि
न्नेवपुनर्बलतबलात्कुवलयदृशांधामःकामानिकामनिरंकुशः २ बाधांविधेहिमलयानिलयच
वाणप्राणान्मुंचहराननंमहंपुनराप्रियंव्यंकितकृतांतभंगिनिहंमयातरंगैरंगनिस्त्रिंशममंशमयतु दे
हदाह ३

कुवलयदृशींनीलोत्पलाक्षीणांधामभूः कामिनिकामनिरंकुशः श्रतिशयेनस्वेच्छाचारीश्र
परतंत्रेइत्यर्थः २ पुनरपिजीवितनिरपेक्षत्वेनमलयानिलादीन्प्रत्याह बाधामिति हेमलयानिलचंद
नवायोबाधांममपीडांविधेहिकुरु हेमच्चवाणकामत्वंप्राणान्मुंचहराणयथापुनरपिग्रहंमहंनाप्रियेण

यास्यामितथाप्राणान्नरहएणेत्यर्थः हेकृतांतभगिनीयसनेनेतेतवकृतमयाशंखाविंयमभगिन्यास्तवशांति
नोचितेतिभावः त्वत्तरंगः स्वकीयः कल्लोलैरंगानिसिंच तेनममदेहदाहः शरीरसंतापः शाम्यतुयत्प्राणमे
वमभवत्वित्यर्थः ३ सांद्रानंदेत्यंकः इंदीदिरोभ्रमरः मकरंदवत्पुष्परसवत्सुंदरंयद्यास्यान्नयागलंत्यो

सांद्रानंदपुरंदरादिदिविषद्वंद्वैरमंदादरादानम्रैर्मुकुटेंद्रनीलमणिभिः संदर्शितेंदीदिरंस्व
च्छंदंमकरंदसुंदरगलन्मंदाकिनीमेदुरगोविंदस्यपदारविंदमप्रभुभस्कंदायवंदामहे ४ इति
श्रीगीतगोविंदेनागरनारायणोनामसप्तमः सर्गः ७

मंदाकिन्याविय मंगयामेदुरंस्निग्धमित्यर्थः अप्रभुभस्कंदायस्यायनाशाय ४ नागरश्चतुरः इ
तिश्रीगीतगोविंदटीकायांनागरनारायणोनामसप्तमः सर्गः ७

अथानंतरंराधाप्रियंप्रातरागतंदृष्ट्वासाभ्यसूयंवचनमाह अथेति अथानंतरंकथमपिसकृच्छ्यासिनीरात्रं
विनीयनीत्वासाराधाप्रियंकृष्णसाध्वसंसभयंसेर्ष्यंयथास्यात्तथा आह उक्तवती कीदृशेस्मरशरैः कामबाणैः जर्ज्ज
रितापिविद्धापि कीदृशंप्रियंप्रभातेप्रातः समये अनुनयवचनैः अनुनयायप्रबोधायवाक्यंवदंतंपुनः कीदृशं
अग्रेप्राणंतमपिनभ्रमपि १ अभ्यसूयावचनमेवाह रजनीति भैरवरागस्तत्तालेसंगीतकरस्थेस्फुटिकस्यमुंड

अथकथमपिसामिनीविनीयस्मरशरजर्ज्जरितापिसाप्रभाते अनुनयवचनवदंतमग्रेप्राणंतमपिप्रिय
माहसाभ्यसूयं १ भैरवीरागएकतालीताल रजनिजनितगुरुजागररागकषायितमलसनिमेषं वह
तिनयनमलुरागमिवस्फुटमुदितरसाभिनिवेशं १ हरिहरियाहिमाधवयाहि केशवमांवदकेतवधा
दृतामनुसरसरसीरुहलोचनयातवहरतिविषादं ध्रु

प्रेसरोरुहे शंकरमर्ज्जयंती तालप्रभेदप्रतिपन्नरागा गौरीतनुनामभैरवीयमिति अत्रखंडितावर्ण्यतेतल्लक्षणं उल्लंघ्यसमयंयस्याः अयानन्योपभोगवान् भो
गाक्तलक्ष्मांकितः प्रातरागच्छत्साहिखंडितेति हरिहरिरवदानुकरणं अव्यय हेकेशवयाहिकोपाधिक्यनक्रियुक्तिः
केतवंडिंडिवादंवंचककपटवाक्यमावद हेसरसीरुहलोचनकमलनयनतानायिकामनुसर अनुग
छयातवविषादं मनस्ताहरतिहरीकरोति कथंकेतवादित्वमित्यत आह हेकृष्णतवनयनं स्फुटं

प्रकटंतस्यानुरागमिवबहति कीदृशंनयनंरजनिजनितेनरात्रिकृतेनगुरुणाअतिशयेनजागररागेणा
जागरोत्पन्नलोहितरागेणकषायितंआरक्तंकृतंपुनःकीदृशंरात्रिजागरेणाश्रलसःनिमेषःयस्मिंचले
नयस्य कीदृशंअनुरागंउदितरसाभिनिवेशंउदित.कथितःरसस्याम्लकामिनीविषयकशृंगाररसस्याभि
निवेशोऽभिप्रायोयेनमायालक्षयाःधवइत्यनेनतत्यतित्वेनचाचल्यद्योतितं केशवइत्यनेनकेश

कज्जलमलिनविलोचनचुंबनविरचितनीलिमरूपंदशनवसनमरुणंतवकृष्णत
नोतिनोअनुरूपं २

नाशकत्वेनापिक्लेशदात्वमनुचितमितिद्योतितं १ कज्जलेति हेकृ
ष्णतवारुणंतांबुलेनरागेणलोहितंदशनवसनंअधरःतनोःशरीरस्यानुरूपंसादृश्यंतनोतिविस्तार
यति कीदृशंदशनवसनंकज्जलेनांजनेनमलिनंश्यामयद्विलोलनेनेत्रंतस्यचुंबनेनविरचितंकृतंनीलि
मरूपंश्यामस्वरूपंयस्य श्रारक्तस्याधरस्यनेत्रस्यचुंबनश्यामताप्रतिघादनात्तनोरनुरूपत्वंअ
न्यस्यामनुरागश्चसूचितइति २

वपुरितिहेकृष्णत्ववपुःशरीरंरतिजयलेखंसुरतविजयप्रशस्तिलिखनपत्रंअनुहरतिअनुकरोतिकीदृ
शंवपुःस्मरसगरंकामयुक्तंत्वराणांतीक्ष्णानांनखराणांनखनातक्षतान्यवरेखायत्र कस्यवमरकतश
कलेनीलमणिखंडेकलितानिर्मिताया:कलेधौतलिपेःसुवर्णरचितक्षरविन्यासस्येवतितवविशालरणं
३ चरणांत तवेदंउदारमनोहरंहृदयांतरगतस्यमदनद्रुमस्येकामवृक्षस्यनवकिशलयपरिवारनृत

वपुरनुहरतिनवस्मरसंगररवरनखरक्षतरेखं मरकतशलकलितकलधौतलिपेरिवरतिजय
लेखं ३ चरणकमलगलदलक्तकसिक्तमिदंतवहृदयमुदारं दर्शयतीवहिमदनद्रुमं
नवकिशलयपरिवारं ४ दशनपदंभवदधरगतममजनयतिचेतसिखेदं कथयतिकथ
मधुनापिमयासहंतववपुरेतदभेदं ५

नयज्ञवंसमहंवहिर्दर्शयतिश्वप्रकटयतीवकीदृशंहृ
दयंचरणकमलादन्यस्त्रीपादपद्मात्गलताश्रवताश्रलक्तकेनसिक्तउक्षितंकिशलयपदंनवंनूत
नत्वाभिधात्पुननवपदंश्रत्यंतनवत्वसूचनार्थं ४ दशनेति भवदधरगतंतवाधरोष्ठेवर्त्तमानंद
शनपदंश्रन्यनायिकादंतक्षतंममचेतसिमानसिखेदंसंतापंजनयतिकरोतीत्यर्थः एतद्दशनपदंश्रथु
नापिइदानीमपितववपुर्मयासहश्रभेदंकथकथयतिनकथयतीत्यर्थः नविद्यतेभेदोयस्यस्

गीगो॰ ५४ वेमयासहतवच्चधाभेदोनास्तीतिस्थितंइदानींतुतद्विपरीतमिति मयासहभेदएवेति ५ चंदनेति
दोषुक:वहिरिवेति नूनमिति वितर्कहेक्षमानवमनोपिचितमपिवहिरिवमलिनतरंक्षमंभविष्यतीति
नूनतर्कयामित्वयाकथंज्ञातमित्यतआह ग्रथग्रथय ग्रन्याघ्रातंग्रनुरागंसंवलजनंमज्ञलक्षणंकथं
वंचयसेप्रतारयसि कीदृशंजनं ग्रसमशरः कामस्तत्तस्यउच्चरेणहननंसंतापोपीडायादनमुक्तं ग्रत्रा

वहिरिवमलिनतरंतवहृक्षममनोपिभविष्यतिनूनं कथमधवंचयसेजनमनुगतमसमश
रज्वरहूनं ६ भ्रमतिभवानवलोकवलायवनेषुकिमत्रविचित्रं प्रथयतियतनिकेनैवव
धूरवधनिर्दयबालचरित्रम् ७

तरं क्षमलंकौटिल्यमेवेति ६ भ्रमतीति ग्रवलोकवलायस्त्री
णांग्रसनार्थंभवानवनेषु ग्ररण्येषुभ्रमति ग्रत्रस्त्रीग्रासेकिंचित्रंकिमाश्चर्यंयतःएतन्निकेवरा
कस्येवतववधूवधस्त्रीवधनिर्दयंदयारहितंबालचरित्रंबालकचेष्टितंप्रथयति ख्यापयति
हेवधूवधनिर्दयेतिसंबोधनंवाशिष्टुनाल्वयाराधसीहतातस्मिन्त्वयिएतन्निसंप्रतिकोमलां
गीनामस्माकंग्रासेतवकिम् ७

गीतार्थंदर्शभत्वेनकथयति ग्रीजयदेवेति हेविबुधाः हेकलाक्रीडारसविभावनाः चतुराः हेविबुधाः
पंडिताःभक्ताइत्यर्थः इदंजयदेवभणितंकथितंरत्यासुरतेनचर्चिताया खंडितंग्रात्मानंमन्यमानायुव
तिः श्रीराधातस्याविकायं प्रातरागमननरक्तताशिथिलावलोकनस्वरभंगादिपरिखेदनंग्रएकतः ८ तवे
दमिति हेकितवचंचकलदालोकः प्रसिद्धस्यप्रणयभरस्यत्रेमातिशयस्यभंगेनाशनधःशोकस्ता

ग्रीजयदेवभणितरतिवंचितखंडितयुवतिविलापं ग्रएकतसुधामधुरंविबुधाविबुधालयतो
यिदरायं ८ पद १० तवेदंपश्यंत्याःप्रसरदनुरागंवहिरिव प्रियायादालक्तछुरितमहणा
यद्दयं ममाघग्रख्यातप्रणयभरभंगंकितवत्वदालोकःशोकादपिकिमयिलज्जाजनयं ८

स्मादपिमम ग्रधिकमपिग्रनिर्वचनीयंलज्जांजनयति कीदृश्याःममतवेदंहृदयंवक्षस्थलंपश्यंत्याः
कीदृशंहृदयंप्रियायानायिकायाःपादालक्तकेनचरणपावकेनछुरितंव्याप्तंतव ग्रतएव ग्ररुणवत्संधा
रागवद्योतितं शीलमस्येति ग्रहणछायमितियावे ग्ररुणग्रारक्तछायाद्युतिर्यस्यतादृशंहृदयं
मितिसमासः उत्प्रेक्षतेवहिः प्रसरदनुरागमिवधारयंप्रहसन् ग्रनुरागोयस्य रागाहि ग्ररुणोवर्ण ८

सर्गांतेकविर्भक्तानाशिषयति प्रातरिति ॥ प्रणतेनदृतात्मजः कृष्णः जगदानंदायप्रस्तुतलोकसुखार्थं नवत् की
दृशः क्रीडायाः चंचलंलज्जायाः चलमानंनयनयोरंचलं॥प्रणामंकटाक्षंराधाननेराधामुखेप्राधाय॥अर्पयित्वा
स्मरं॥प्रतिशयेनस्मेरसुखेइषद्धास्ययुक्तमुखेः स्मेरमुखेकारणमाह कस्मिन्सतिप्रातः उद्यसि॥अच्युतकृष्ण

प्रातर्नीलनिचोलमच्युतमुरः संवीतपीतांशुकंराधायाश्च किंतं विलोक्यहसतिस्वैरंसरव्यीमंड
लेडीदृग्चंचलनयनयोराधायराधानने स्मेरस्मरमुखीयमस्तुजगदानंदायनंदात्मजः २ इ
तिश्रीगीतगोविंदे विलक्ष्मीपतिर्नामाष्टमःसर्गः ८

नीलनिचोलंनिचोलंवरंयस्यश्यामवस्त्रभरंविलोक्यदृष्ट्वा॥अनुचराधायाउरःवक्षस्थलंसंवीत
पीतांशुकंपरिधानीकृतपीतांवरंचकितंसविस्मयंविलोक्यसखीमंडलेस्मरहेस्वैरंशनैः हसतिव
स्त्रपरिवर्तनमालोक्यहासइत्यर्थः विलक्षइतिविस्मयान्वितः विलक्षायी इतिभाषाप्रसिद्धः २
इतिश्रीगीतगोविंदटीकायांविलक्ष्मीपतिर्नामाष्टमःसर्गः ८

इदानींप्रणयकोपातहरिमधिक्षिप्यकलहांतरितात्वेनोपतप्यमानांराधांराधासखीप्राह ॥अथानंतरंसखी
तांराधांप्राहउक्तवती कीदृशींतांमन्मथानकामेनखिन्नादीनांपुनःकीदृशीरतिरसेनशृंगाररसेनभिन्नांरहि
तांअतएवपुनः कीदृशीविषादेनदुःखेनसंपन्नांयुक्तांपुनः कीदृशीं॥अनुचिंतितंध्यातंहरिचरितंकृष्णवि
लासोयायाकलहेनप्रीतिकलहेन ॥अतरितांव्यवहितां॥अत्रकलहांतरितानायिकावर्णने तल्लक्षणंभरत

॥अथतांमन्मथखिन्नांरतिरसभिन्नांविषादसंपन्नां ॥अनुचिंतितहरिचरितांकलहांतरितामु
वाचराधासखी १ गुर्जरीरागस्तृपकताले हरिरभिसरतिवहतिमधुपवने किमयरमधिक
सुखंसखिभवन १ माधवमाकुरुमानिति----मानमये धु

रं माणेप्रखरंप्रणयकोपभरे
णभ्रांतायाश्चादकारमचिरादवधार्यमध्वात्संतप्यतेमदनवह्निरिवासहस्तेर्व्याकुलात्कलं
हांतरितेतिसास्यादिति १ हरिरिति गुर्जरीरागः ॥अयेहमानिनि॥प्रेमिमानवतिराधेमाधवेकृष्णमानं
॥प्रेमिमानंमाकुरुमाक्रार्षीरितिप्रार्थनायांलोटयतः॥मधुवनवसंतवामोवहतिसतिहरिरभिसरति
तिस्वयमेवत्वदीयसकृतभ्रमिमागच्छति हसखिराधभवनंपिगच्छपिअपरंप्रेधिकसुखंप्रतिशयं

गी॰ गो॰ ५६

अपिनुनकिमपिनायकस्यत्वयमागमनात् कोयोनसुक्त इत्यर्थः तालेति हेराधेतालफलादपिकाठिन्येन स्थौल्येनवर्तुलत्वेनचतालफलादपिगुरुं अधिकं कुचैकलक्षणंतनघटं किंकिमितिविफलीकरोषेकक्षमाह लब्धाधारयतिशीलनाभावात् कीदृशं अतिसरसं रसयुक्तं तस्मिन्नेवनीरागाविभावात् हृदयात्हृदकेरमितियावत् २ कतीति हेराधेइदमनुपदस्थानेस्थानेअचिरंसाप्रतंकतिकतिवारान्केथितंउदितं

तालफलादपिगुरुमतिसरसं किंविफलीकुरुषेकुचकलशं २ कतिनकथितमिदमनुपदमचिरं मापरिहरहरिमतिशयरुचिरम् ३ किमितिविषीदसिरोदिषिविकलाविहसतियुवतिसभातवेसकला ४

किंतुकथितमेव किंतदित्यतआह त्वं अतिशयरुचिरं अतिकष्टभीयंहरिकक्षंमापरिहरमावक्षासिरिति ३ किमितिइतिविकलाअसावधानेंद्रियात्वं किमितिकस्मात् विषीदसिअरिवताभवसिरोदिमिचक्रंदिसि मदुक्तनिराकरणात् इदानींविमादःरोदनंचव्यर्थमितिसुकलासहरणंयुवतिसभातरुणीसमाजः तवत्याविहसतिउपहसति तवेतिकर्म्माणपरीतिकंचिदितिमष्टौ ४

सजलेति सजलेन आईणनलिनीदलेनकमलिनीपत्रेण शीतलेकृतेशयनेशय्यायांस्थितंहरिंकक्षमवलोकयंयश्चदर्शनान्नयनेनेत्रेसफलेयसफलेकुरु ५ जनयसीति हेराधेत्वंमनसिगुरुसहनंखेदंदुःखंकिमिति जनयसि उत्पादयसिनस्मान्ममवचनंवोक्यं अएक आकर्णयकीदृशंवचनं अनीहनःअनाकांक्षितःभेदःविरहोयेनभवत्याहितमेववचनंवदामीत्यर्थः अतएवअएक ६ कीदृशंवचन

सजलनलिनदलशीतलशयने हरिमवलोकयसफलयनयने ५ जनयसिमनसिकिमितिखेदं अएकममवचनमनीहितभेदं ६ हरिरुपयातुवदतुवहमधुरं किमितिकरोषिहृदयमतिविधुरं ७ श्रीजयदेवभणितमतिललितंसुखयतुरसिकजनंहरिचरितम् ८

हरीति हरिरुपयातु आगच्छतुवहमधुरंतवअनुनयवचनवचनमित्यतआह हरिरुपयातु आगच्छतुवहमधुरंतवअनुनयवचनवदतु त्वद्धृदयमनः अतिविधुरं अतिविकलंकिमितिकरोविनकिंचित्प्रयोजनमित्यर्थः ७ श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवेनभणितंउक्तहरिचरितंकर्तृकस्मरसिकजनंसुखयतु सुखिनंकरोतु कीदृशं अतिललितं अतिसुंदरं श्राव्यमित्यर्थः ८ पद १८

वशंप्रियंकोपेनत्यजंतीराधांसरवीदंप्राह स्निग्धेति हेविपरीतकारिणि विपर्ययविधायि निराधेचंस्नि
ग्धंमधुरवादिनितस्मिन्प्रियेक्षमयत्परुषासि यत्रेणमातिनम्रेनिर्गर्वेस्तब्धासिसाभिमानासियत्
रागिणिसानुरागातस्मिन् प्रियेद्वेष्यस्थासिअसंतुष्टासियत् उत्सुखेसुसंमुखेप्रियेविमुखतांपरा

स्निग्धेयत्परुषासियत्रागमतिस्तब्धासियद्रागिणिद्वेष्यस्थासियदुत्सुखेविमुखतांयाता
सितस्मिन्प्रिये युक्तंतद्विपरीतकारिणितवश्रीखंडचर्चाविषंशीतांशुस्तमनाहिमंहत
वक्रीडामुद्यायतनाः १

वत्तिर्भातासि ततस्मात्कारणान्नू श्रीखंडचर्चाग्निंदूनकथापितवविषश्वशीतांशुश्चंद्रः त
पनःसूर्यःइवः हिमंतुषारः अग्निरिवक्रीडामुद्दः क्रीडासतांघाःयातनाः तीव्रवेदनाः इतिय
क्तमवयोग्यमचंतवमदीयवचनंविपरीतकारित्वात् १

इदानींकविर्भक्तानाशिष्यति श्रंतरिति कंसरिपोः कृष्णस्यवंशीरवोवेएकनादः वः युष्माकंभक्तानांश्र
ेयांसि श्रभ्युदयान्व्ययोहयतुरवंडयतुकीदृशोवंशीरवः कुरंगीदृशांमृगाक्षीणांश्रंतर्मोहनमनोमोहः
मोलिघर्णनंसाध्वितिशिरः कंपनंचलन्मंदारविस्रंसनंगुंफितयाजात्यपुष्पस्याधः पतनंसात्विकभा
वात्स्तब्धाकर्षणंस्तब्धस्य श्रनिष्टेराकर्षणः दृष्टिहर्षणंनेत्रोत्साहः रातेयुमहामंत्रः सिद्धमंत्रः वंशी

श्रंतर्मोहनमौलिघर्णनचलन्मंदारविस्रंसनस्तब्धाकर्षणदृष्टिहर्षणमहामंत्रः कुरंगीदृशां
दृप्यद्दानवहूयमानदिविषद्वारद्रुःखापहंश्रेणः कंसरिपोर्यःहयतुनोश्रेयांसिवंशी
रवः २ इतिश्रीगीतगोविंदेमुग्धमुकुंदवदनोनामनवमः सर्गः ९

रवाकर्णनेनसर्वनायि
काःसकलभावापन्नाभवंतीत्यर्थः पुनःकीदृशः दृप्यद्भिर्दर्प्पयुक्तैः दानवेदैत्यैः हूयमानानांमी
डितानांदिविषदांदेवानांद्वारंश्रनिवार्यः द्रुःखायदः द्रुःखविषदस्तासांभ्रंशःनाशकः वंशीरवं
श्रुत्वाद्रवितागोपिदेवामुह्यंतीत्यर्थः मुग्धोभद्रः श्रलंशः २ इतिश्रीगीतगोविंदेटीकायां

मुग्धमुकुंदवदनीनामनवमः सर्गः ९ इदानीसोत्कंठः कृष्णो राधामनुनयन्नाह अत्रांतरे
ति अत्रांतरे अस्मिन्नवसरे हरिः दिनांतसंध्यासमयतांसमुखीशोभनमुखीराधांसमुपेत्यसमीपमा
गत्यसानंदानि अतएवगद्गदानिकंठादभ्यनिर्गच्छंतियदानियस्यांक्रियायांतद्यथाभवतितथाइ

अत्रांतरेमस्रणारोषवशामसीमनिश्वासनिः सहमुखींसमुखीमुपेत्य सव्रीडमी
क्षितसरवीवदनांदिनांतेसानंदगद्गदयदहरिरित्युवाच १

तिवक्ष्यमाणंउवाचकीदृशींतांमस्रणस्यकलहस्यरोषस्यक्रोधस्यवशांअधानांपुनःकीदृशीं
अस्रसीमस्यमेहतोनिश्वासस्यनिःसहसोढुमसमर्थांमुखंयस्याः साकोपयदनामित्यर्थः पुनःकी
दृशींसव्रीडंसलज्जंईक्षितंदृष्टंसरवीवदनंसरवीमुखंययातांपश्यकृष्णचेष्टितमिति १

उक्तमर्थंगीतेनाह वदसीति देशीवराडीरागः रागलक्षणं आरभ्यगमनमुक्तनिक्षाद्यूर्णंयगामनयनय
मासुरवशार्यनिनिजदयितदेशीवराडीभवकोरीति हेचारुशीलेमनोहरसच्छ्रेप्रियेराधेमयि अतिदानअ
कारणंमानंमुंचत्यजकिमितिमानत्यागस्तत्राहमदनानलः कामाग्निःममसंदहतिअतः कारणात्सपदि
दाहानंतरंमेवमुखकमलमधुपानंमुखपद्ममधुपानंदेहि मधुनावाहृदाहः प्रशाम्यतिहेराधेत्वयदि

देशीवरडीरागेअठतालेवदसियदिकिंचिदपिदंतरुचिकौमुदीहरतिदरतिमिरमतिघोरं स्फुर
दधरसीधवेतवदनचंद्रमारोचयतिलोचनचकोरं १ प्रियेचारुशीलेमुंचमयिमानमनिदानं
सपदिमदानलोदहतिममसंदेहिमुखकमलमधुपानं सत्यमेवासिपदिसुदतिमयिको
पिनीहेहिवरनखरशरघातं घटयभुजबंधनंजनयपरिरंभणेनवाभवतिसुरतजातः २

यदाकिंचिदपिवदसितदातवदनरुचिकौमुदीहरानकांतिरंधकारंज्योत्स्नाममअतिघोरंअतिशयेनभयं
करंहरतिमिरंभयांधकारंहरतिनाशयति अनुचतवदनचंद्रमासुरवचंद्रः स्फुरदधरसीधवेदीप्यमानाध
रामृतार्थंलोचनचकोरंनेत्रंयदिविशेषरोचयतिरुचिंइच्छांकारयति १ सत्यमिति हेसुदंतिशोभनदंतयुरि
मयिविषयेसत्यमेवकोपिनीक्रोधवतीअसितदीर्घवरनखरशरघातंतीक्ष्णनखरबनारोचघातंदेहिअनुचभु

वंधनंघटयकुरुरदरंदनंदंतायांतंजनयविरचय वाग्रथवायेनक्रीडाग्रहारेणसुरवजानंसुखसमूहंभ
वति २ त्वमसीति हेराधेत्वममजीवनंप्राणोसित्वाविनास्थातुमशक्यत्वात् त्वंममभूषणंग्रलंकारोसित्वमेम
भवजलधिरत्नंसंसारसागरनिधिरसि जातोजातोयदुत्कृष्टंतद्रत्नमभिधीयतइतिश्रीरत्नत्वंउक्तंदृहरणाद्द
शेमपिभवतीतिसततंनिरंतरं ग्रनुरोधिनीग्रनुकूलाभवतुतत्रानुकूल्येममहृदयंमनःग्रतियत्नेग्रतिघ

त्वमसिममभूषणंत्वमसिममजीवनंत्वमसिममभवजलधिरत्नंभवतुभवतीहमपिसततमनु
रोधिनीतत्रममहृदयमतियत्नं ३ नीलनलिनाममपितन्विततवलोचनंधारयतिकोकनदरू
पम् कुसुमशरबाणभावेनयदिरंजयसिकृष्णमिदमेतदनुरूपं ४

यत्नमुक्तंभवतितत्रानु
कूल्यार्थे ग्रतिशयंयत्नं ग्रहंकारोमित्यर्थः ३ नीलेति हेतन्विकृशांगिनीलनलिनाममपिनीलोत्प
लसदृशमायितवलोचनंकोकनदरूपरक्तोत्पलेसरूपतांधारयतिधत्तेरोषारुणत्वात् यदिइदंचक्षुः
कृष्णंश्यामसत्कुसुमशरःकामस्तस्यबाणाःपुष्पाणितेभ्योभावेष्यर्थेमधुनातेनरंजयसिरक्तं
करोषितदाग्रतइदंरूपं ग्रनुरूपंयोग्यंभवतियदिमयासहमधुपानंकरोषितदानेत्रस्यरक्तत्वमुचि

स्फुरत्वीति हेराधेमणिमंजरीहारलताकुचकुंभयोःस्तनकलशयोरुपरिस्फुरतुशोभनोसारत्नलताह
वहृदयंदेशंवक्षःप्रदेशंरंजयतुग्रलंकरोतुरश्मिभिरितिशेषः तवघनजघनमंडलेनिविडकटिपुरो
भागंदेशंरसनाधिकांच्यधिरसतुशब्दंकरोतुसाकांचीमुन्नग्रनितंबदेशंकामात्तोघोषयतुग्राह्वायतां
५ स्थलेति हेघनमसृणवाणिनिविडस्निग्धवचनेग्रहंतव्ययदयंकजचरणकमलंसरसःसदृलल

स्फुरत्कुचकुंभयोरुपरिमणिमंजरीरंजयत्तुतवहृदयंदेशं रसतुरसनायिताघनजघन
मंडलेघोषयतुमन्मथनिदेशं ५ स्थलकमलगंजनंममहृदयरंजनंजनितरतिरंगपर
भागं घनमसृणवाणिकरवाणिपदयंकजंसरसलसदलक्तकरागम् ६ सत्शोभमानं

ग्रलक्तकरागोयावकपंक्तिर्यस्मिन्नेतादृशंकरवाणिप्रार्थनायांलोहितकृष्णंभरतंपदयंकजंस्थलकमलगं
जनंतिरस्कारंकसदृशमित्यर्थः पुनःकीदृशंममहृदयंरंजनंग्रनुरागंकोरंकुंपुनःकीदृशंजानतोरतिरंगसु
रतकोशलेपरभागःपरस्परशोभायनमयालक्तकेनचेदिदंरंजतेततवेदंमधिसपद्याक्रोचबंधत्रसुरतवा
हुपदसुगंधकरःसंधनयतीसुरतेरमतेक्रींचकलुसशंतकामसर्वस्वेक्रींचबंधादोममहृदयेलानस

गी॰गो॰ ६॰ स्मरेति उदारमनोहरं पदमल्लवं चरणायल्लवं ममशिरसिमंडलं अलंकारमिवदेहि अर्प्पय कीदृशं स्मरगरलस्यकामविषस्यखंडनंनाशकं कामपीडानिवर्त्तकमित्यर्थः मयिदारुणः दारुणाकर्मामदनक दनानलः कामभरितायवह्निः ज्वलतिदीप्यते त्वत्पादपल्लवकर्त्तृतदुद्दीपनविकारं मदनक्लांतमनायं हरतुशिरः पीडानिवर्त्तनेन सर्वशरीरपीडानिवर्त्तिरितिशिरसिदानं अथवापल्लवाघ्राणेन शिरसः

स्मरगरलखंडनंममशिरसिमंडलंदेहिपदपल्लवमुदारं ज्वलतिमयिदारुणोमदनकदना नलोहरतुतद्दुपहितविकारं ॰ इतिचटुलचाटुपटुचारुमधुवैरिणोराधिकांमधिवचन जातं जयतिजयदेवकविभारतीभणितमानिनीजननिवृतशांतं ॰ पद १८

सूर्य्यतायोन् भवतीति ॰ इतीतिमधुवैरिणः कृष्णस्यराधिकां अधिक अनुराधिकांलक्ष्मीकृत्यइतिवचनजातं इतिवचनं समूहः जयति सर्वोत्कर्षेणवर्त्तांकीदृशंचटुलं मनोहरंचाटुप्रीतिसुकंयदुप्रीतिच तुरंचाहसुकुमारंसरसइत्यर्थः पुनः कीदृशंजयदेवकवेर्भारत्यावाण्याभणितं अलंकृतंपुनः कीदृशीमानिनीजनस्यमानिनीसमूहस्यजनितशांतसुखंयेन ॰ पद १८

परिहरेति हेकृतांतेकेविहितंकोपेराधेत्वंशंकां अन्यनायिकासंभोगशंकां परिहरत्यजममस्वांतरुदयेचयासततं आकोतेव्याप्तेसतिवितनोःकामात् अन्योकाधिधन्यः समातरंनविशतिनप्रविशति कीदृश्यात्वयाघनेकठि ने अंतरालरहितेस्तनजघनेयस्याः कीदृशेस्वांते अतएवपरानवकाशिनि अन्यस्यावकाशरहिते अन्यथातोममांतर कानएवविशति अतः स्तनभरपरिरंभारंभेस्तनातिशयालिंगनोद्योगविधयतोकर्त्तव्यतांविधाहेमामालिं गयेत्याशयः हेप्रणयिनीप्रणयिनि परिरंभारंभइतिपाठे प्राणः यातित्वत्प्राणयरूपेणपरिरंभेकृतालिंगनोद्योग१

परिहरकृतांतेकेशंकांत्वयासततं घनस्तनजघनयाकांतेस्वांतेपरानवकाशिनि विशतिवितनोरन्योधन्यो नकोपिममांतरं ——— स्तनभरपरिरंभारंभेविधेहिविधेयतां १ युधविधेहिमयिनिर्दयदंतदंशं दोर्वल्लिवंधनिविडस्तनपीडनानिचंडित्वमेवमुदमंचयपंचवाणचांडालकांडलदसवः प्रयांति २

मुग्धेति हेमुग्धेसुंदरीवामयिनिर्दयंदयारहितंदंतदंशंदंतक्षतंविधेहिकुरु किंचदोर्वल्लिवंधेभुजल तावंधः तेननिविडंदृढंयत्स्तनाभ्यांपीडनानि आलिंगानानिविधेहिकुरु हेचंडिकोपनशीलत्वमेव ममसुदंप्रीतिं अंचयजनय नत्वन्यस्यामानुगइत्यर्थः उहहेतिपाठेकृतंचेत् पंचवाणः कामः सएवचां डालः तस्यकांडस्खलनात्वाणक्षतात् असवः ममप्राणाः प्रयांतिगच्छंति अतोमयिप्रीतीत्यर्थः २

शशीति हेशशिमुखिवचंद्रवदनेतवभंगुरभ्रूःवक्रभ्रूःवक्रभ्रूल्लताभातिशोभते सुखनमोहनायतरुणज
नमोहायकरालाभाक्षेणकालसर्पाः क्रूरसर्पस्यरंध्रवतस्याःमुखः उदितउत्पन्नंयद्भयतस्यभंजनायनाशा
मयनांतरुणनांतवाधरसीधुरधरमधुतदेवसुधायानंसाम्यान्माधुर्याद्भसेवसिद्धमंत्रः विषनाश
नार्थं २ व्यथयतीति हेतन्हिसुंदरितवव्यथामोनंव्यथयतिमामित्यर्थात् तस्मात् हेतरुणिमधुराला

शशिमुखितवभातिभंगुरभ्रुर्यवज्रनमोहकरालकालसर्पो तद्उदितभयभंजनायनांत्वदध
रसीधुसुधेवसिद्धमंत्रः २ व्यथयतिलघोमोनंतन्विप्रपंचयपंचमंतरुणिमधुराला येस्तामं
विनादृष्टिभिः समुखिविमुखीभावंतावद्विमुंचनवंचमारवयमतिशयस्निग्धोमुग्धोमुधोभ्र
यो ह्मुपस्थितः ४ पः कोमलवचनैः पंचमरागंप्रपंचयउद्गिरदृष्टिभिरवलोकनैस्तीमंयंमन
स्तापविनोदयअपत्यारय हेसुमुखितावत्संहरणेविमुखीभावंदंतदष्टत्वंविमुंचत्यज हेमुग्धज्ञान
परन्यंअहंप्रियःस्वयंकारणेविनेवउपस्थितः आगतः आगतः अतएवमानवंचमांवंचय कीदृशः
प्रियेःअतिशयस्निग्धःमहावत्सलः ४

अधुनामानिनीप्रबोधनायप्रियंवदते वंधूकेति हेचंडिकोपनशीलेतवायमधरः वंधूकपुष्पस्यद्यु
तिःकांतिस्तस्यावांधवोमित्रंसदृशअवकास्तिश्शोभतेतथास्निग्धः सचिक्कणः गंडकपोलअवकास्तिकांदृ
शः मधुकपुष्पवत् श्रीवद्दीप्रियस्यसः तथातवलोचनंनेत्रंनीलनलिनश्रियंनीलात्पलकांतिंमोचय
तित्याजयतीतिचकास्तितवमासानासिकातिलप्रसूनस्यतिलपुष्पस्यपदवींमार्गंसादृश्यमित्य

वंधूकद्युतिवांधवोयमधरः स्निग्धोमधूकश्रीविगंडअंडिचकास्तिनीलनलिनश्रीमोचनंलो
चनं नासाभ्येतितिलप्रसूनपदवींकुंदाभदंतिप्रियप्रायस्त्वन्मुखसेवयाविजयतेविध्वंसयुग्धा
युधः ५

यः अभ्येतिप्राप्नोति हेकुंदाभदंतिकुंदपुष्पसदृशदशनेप्रियेवल्लभेप्रायइत्यभिविशं
केत्यमुग्धायुधः कामस्त्वन्मुखसेवयाविध्वंजगत् विजयतेवशीकरोतीत्यर्थः यानिकामस्यपु
ष्पायुधानितानित्वदास्यवर्त्तते सेवयासेवाकारणं वर्त्ततइति वंधूकमितिद्वयंहरिःआइतिकाव्य
कुंकुमानिभाषायां मधुकइति महुआइति

दृशाविति भ्रहोश्चाश्चर्ये हेतन्विसंदरिष्टध्वीगानाभ्रमिस्थितापित्वंविबुधयोवनंदेवयुवतीवंदंश्रुस
रसः सम्रहंवसि केनप्रकारेणत्यतआहतवदृशोनयनेभ्रालसेभदेनश्रालसोऽवशः वलोकनाय
मंदायते चंदनंतवमुखंदृंदमत्याचंद्रयुक्तात्मन्वितयुक्तत्वमुखदर्शनेनसादृश्याचद्रवृद्धिर्भवती
त्यर्थः तवगतिर्गमनंजनमनोलोकमनोरमयतीतिजनमनोरमातयकुरुहृयंजघाहृयंविजितरं

दृशेोतवमदालसेवदनमिंदुमत्यान्वितं गतिर्जनमनोरविजितरंभम्रुरुहृयं रतिस्तवकला
वनीरुचिरचित्रलेखेरवभुवावहोविबुधयोवनंवहसतन्विष्टध्वीगता ६

भजतिकदलीच्छंतवरतिसुरतविलासः कलावतीकामकलाकोशल्लयुक्तात्वत्तुघोरुचिरचित्र
लेखेरुचिरेचित्राणांलक्षयास्तेयथाचित्रेणामारेरवालिख्यतेतथेतितदनयापादयोजनयानदा
लसाइंदुमतीमनोरमारंभाकलावतीचित्रलेखासज्ञकाअप्सरः प्रतिपादिताः ष्टध्वीगातेत्यपिचएकस्या
मपित्वध्यिसर्वासामप्सरसांगुणाः वर्त्ततइत्याश्चर्यं ६

सश्रीतिमिति सहरिः जगतांप्रीतिंतनांकर्त्तुंविस्तारयतु किंभूतोहरिः कुवलयापीडेनकंसदंति
मासाद्यैरणेसंभेदवान् रणंगतवान् किंविशिष्टेनकुवलयापीडेनराधापीनपयोधरयोःस्मरणक
रेकुंभाद्यस्यतेन वकइत्यपेक्षायामाह यत्रहरेरितिहेतोः राधापीनपयोधरस्मरणादेवसात्विकभा

सश्रीतिंतनुतांहरिः कुवलयापीडेनसंभेदवान् राधापीनपयोधरस्मरणकुंभेनसा
चैरणेयत्रविद्यतिमीलतिक्षणमितिक्षिप्रंतदालोकनाज्ज्ञामाहेनजितंजितमभूत्कंसस्य
कोलाहलः इतिश्रीगीतगोविंदेमानिनीवर्णनेचतुरश्चतुर्भुजोनामदशमः सर्गः १०

वोडेकांतक्षणेत्विद्युतिस्वेदवतिमीलतिचक्षुषीनिमीलनेसतिकंसस्यतदालोकनात् तस्यतथा
विधस्यदर्शनात्त्वानाहेनभ्रोत्पत्तिप्रवेगनजितंजितंइतिकोलाहलोभवतिस्म ७ इतिश्रीगीत
गोविंदेटीकायांमानिनीचतुरश्चतुर्भुजोनामदशमः सर्गः १० वचनेकोशलेनमानिनीमानायनो
दश्चतुरः इत्यपिसप्तमश्लोकाभिप्रायः

अधुनाराधांप्रतिसखीउक्तेसुचिरमिति कापिसखीप्रदोषेरजनीमुखेस्फुरतिदीप्यमानेसतिग्रामेइत्यर्थः राधांजगादवक्ष्यमाणमितिशेषः कस्मिन्सतिकेशवेकृष्णेअनुनयेनप्रीतिवचसासुचिरंबहुकालम् गान्हीराधाम्प्रीणयित्वासंतोष्यकुंजशय्यांलतागृहशयनंगतवतीसतिप्रायससति कीदृशेकेशवेकृतकृ

सुचिरमनुनयेनप्रीणयित्वा मृगाक्षींगतवतिकृतवेशोकेशवेकुंजशय्यांरचितरुचिर
भरथांदृष्टिमोषेप्रदोषेस्फुरतिनिरवसादंकापिराधांजगाद १

तवेशेकृतशृंगारलंकारे राधायाश्रुतिशेषः कीदृशींराधांरचिताकृतारुचिरामनोहरांभूषणालं
कारोययाकृष्णस्यतिशेषः अन्योन्यालंकारकरणेनान्योन्यरागः स्वरचितः कीदृशेप्रदोषे अंधकाराधिक्य
नदृष्टिमोषेदर्शनचोरके पुनःकीदृशींनिरवसादांनिर्गतः मानभंगादिरूपोऽवसादः संतापोयस्यास्तां १

तदेववक्ष्यमाणमाह विरचितेति वसंतरागः हेराधिकेराधेमुग्धेभद्रे अनुयातं अनुकूलंमधुमधुरंकृष्णं अनुसर अनुगच्छकीदृशेविरचिताऽकाचाटुप्रियावचनरचनापरंपरायेनतंपुनः कीदृशंचरणेतवयादे रचितप्रणयातेकृतप्रणामंतप्रमानभंगायपुनः कीदृशंसंप्रतिइदानींमंजुलोमनोहरावंजुलेऽशोकोवेत सोवाअस्यसामनिपर्य्यंतेनरेकेलिशयनंसुरताधिशय्यां अनुयातप्राप्तमित्यर्थः अतस्त्वयाशीघ्रमेव

वसंतरागेयतितालेविरचितचाटुवचनरचनंचरणेरचितमणिमंजीरं
मनिकेलिशयनमनुयातम् २ मुग्धमधुमथनमनुसरराधिके ध्रु॰ घनजघनस्तनभारभरे
दरमंथरचरणविहारं मुखरितमणिमंजीरमुपैहिविधेहिमरालविकारं २
गंतव्यमित्यर्थः १

घनेति हेघनजघनस्तनभारभरेघनयोर्मांसलयोर्जघनयोःस्तनयोश्चभारभरोभाराधिक्यंयस्यास्तत्संबुद्धिः त्वंदरमंथरइषन्मंदश्चरणविहारःपादक्रमोयस्यांक्रियायांमुखरितःशब्दितःमणिमंजीरःम णिसहितन्नूपुरोयस्यांक्रियायांतद्यथातथाउपैहिउपगच्छ अतएवमरालविकारंराजहंसविलासंवि धेहिकुरु २

श्रुतिति त्वंरमणीयतरं श्रतिमनोहरं श्राद्यंतरुणीजनमोहनंमधुरियोः कृष्णस्यैववंशःशब्दं श्रुत्वेत्यम
धुपविराव मितिवापाठेः भ्रमरशब्दं किंद्यधिकनिकरेकोकिलसम्रहेकुसुमशरासनः कामस्तस्या
ज्ञायात्तदिनिस्तावकेसतिभावेकृष्ण श्रनुरागंभज श्राश्रयहेमानित्यः मानंत्यक्त्वायूनांभजनंकर्त्तव्य
मितिकोकिलाः द्योषयतीत्यर्थः ३ श्रनिलेति हेकरभोरुकनिष्ठितोमणिबंधपर्यंतकरस्यचहिर्भागः

श्रुतिरमणीयतरंतरुणीजनमोहनमधुरिपुरावं कुसुमशरासनशासनवंदिनिकनिक
रेभजभाजं ३ श्रनिलतरलकिशलयनिकरेणकरेणलतानिकुरंबंप्रेरणमिवकरभो
रु करोतिगतिप्रतिमुंचविलंबम ४

करभः तद्वाडरुद्वयंजंघेयस्यास्तत्संबोधनं हेराधेगति
गमनंप्रतिविलंबंमुंचशीघ्रंगाध्येतियावत् यतः लतानिकुरंबलतासम्रहः श्रनिलेनवायुनात
रलश्चंचलकिशलयनिकरः पल्लवसम्रहः तद्रूपेणकरेणहस्तेनतवप्रेरणमिवपायन्नमि
वकरोति श्रचेतनालतापित्वांप्रेरयतिकिंपुनरहम् ४

स्फुरितमनंगतरंगवशादिति वस्तुलत्वात्पीनत्वा
च्चकुंभस्यसाम्यं कीदृशंकुचकुंभं श्रनंगस्यकामस्ययेतरंगाविकाराइस्तइवशादिवस्फुरितंसकंपंश्रतारा
वस्त्वितःहरेःपरिरंभः श्रालिंगनंयेन श्रन्योपिकलशोनद्यातरंगैःप्रेर्यमाणःसकंपोभवतिपुनःकी
दृशंमनोहरायहारः सएवविमलानिर्मलाजलधारायस्मिन् ५ श्रधिगतमिति हेचंडिकादेनेइति

स्फुरितमनंगतरंगवशादिवसचितहरिपरिरंभं पश्यमनोहरविमलजलधारममुंचकुचकुं
भं ५ श्रधिगतमखिलसखीभिरिदंतववपुरधिरतिरणसज्जं चंडिरसितरसनारवडिंडिम
ममिसरसरसमलज्जम् ६

[illegible]

संबोधनंहेराधे श्रखिलसखीभिरधिसमस्तसखीभिरपितवेदंवपुःधारीरतिरणेसरतसंग्रामेसज्जसन्नद्धंश्र
धिगतंज्ञातंतवमनसिश्रभिमानोनास्तीत्यर्थः एवंसतिरसिताशक्तितारसनाएवडिंडिमः शब्दप्रधानडिंडिमोवाद्यविशेषोयस्याक्रियायासरससोत्कंठंयथास्यात्तथाश्रलज्जंलज्जारहितंय

गी॰गो॰ ६५ स्मरेति हे राधे त्वं करेणाहस्तेन सखीमिव लंब्य सलीलं सविलासं चल॰ कीदृशं करेणास्य रा॰ रत्नकामदाणां दानशुभांगानि सुंदराणि यानि रत्नानि यस्मिन् भूत्वा चलय॰ कणितेः कंकणशब्दैः हरिं कृष्णं प्रबोधय अहमागतेति ज्ञापयेत्यर्थः अथिः क्रियासमुच्चये कीदृशं हरिं निजे आत्मनि गतिर्यस्य सः निजगतिः कामस्तस्मिन् शीलं समाधिं ध्रियते इति काम्यंत्यस्थकामवशमित्यर्थः ७ श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवेन भणितं हरेः कृष्णविनिहितं आरोपितं मनो यैस्तेषां भक्तानां कंठतटी अविरामं सर्व

स्मरशरसुभानरत्नेन सखीमवलंब्य करेणा सलीलं चलत्वलय कणितैरवबोधय हरिमपि निजगतिशीलं ७ श्रीजयदेवभणितमधरीकृतहारमुदासतवामं हरिविनिहितमनसामधितिष्ठतु कंठतटीमविरतं ८ पद २०

दा॰ दास्यधितिष्ठतु कीदृशं भणितं अधरीकृतः हीनकृतः हारमुक्ताहारो येन सः कीदृशं उरसि स्तनयोः तिरस्कृता वामा सुंदरी येन यद्यपि हारस्य रामा॰ णां च कंठदेशास्थितता शोभा प्रदत्ता संभवति तथापि तया राधिकया मेव शोभा प्रदत्वं नतु समुद्भवति त्रायिता रुपेण वनतु सर्वदा जयदेवभणितं तु कृष्णकथात्वेन हारमपेक्षया वामायेक्षया धिक्कृतमित्य ८

इदानीं सखीकृष्णस्य स्नेहातिशयमाह सामामिति हे राधे सप्रियः कृष्णः स्थिरः निश्चलः तमः पुंजः अंधकारः स्मरहरायस्मिन् तस्मिन् निकुंजे लतागृहे त्वामश्नति ध्यानेन दृष्ट्वापि किमियं यहर्षं मधुरं वा दिष्यतीति भिया वेद यते कंपते पुलकयति अंगानीत्यर्थः ध्यानेनैव त्वदालिंगानंपरिकल्प्य सरोमांचो भवतीत्यर्थः ध्यानेनत्वत्सुरतकेलिपरिकल्प्यानंदति सानंदो भवति सुरतसुखं परिकल्प्य विधत्ति स्वेदसुक्ता

सामां इत्यति स्मरकथां प्रत्यंगमालिंगने प्रीतिं यास्यति रंस्यते सखि समागम्येति चिंताकुलः स त्वामपश्यति देयते पुलकयत्यानंदति स्विद्यति प्रत्युद्गच्छति मूर्छति स्थिरतमः पुंजे निकुंजे प्रियः

भवति पश्चात् केलिं कृत्वा उत्थायगंतुं प्रवृत्तायां त्वयि प्रत्युद्गच्छति प्रत्युत्थानं करोति ततः ध्याने विछेदे त्वामदृष्ट्वा मूर्छति कीदृशः प्रियः चिंताकुलः चिंतायुक्तः इतीति किं हे सखि सारासामां इत्यति श्रु॰ तकृत्ततया दृष्ट्वा दृष्ट्वा स्मरकथां प्रियकथां वा पाठे मनोहरकथां वल्पति वदिष्यति उक्त्वा च प्र॰ त्यंगं प्रतिप्रति अवयवं प्रति आलिंगने प्रीतिं संतोषं यास्यति समागम्य मिलित्वा रंस्यते मया सह क्री दिष्यति इति प्रश्ने समागम्येति सर्वत्र योज्यं १

गमनकालयोरयमंधकारं वर्णयति अक्ष्णोरिति हेसखिराधे ध्वांतंसदृशांनायिकानांप्रत्यंग
प्रत्ययवयवं आलिंगतियुक्तोभवतिकीदृशोध्वांतं अक्ष्णोः नेत्रयोरंजनंकज्जलंनिक्षिप्तवत्वि
न्यस्यत् अक्षणायोः करणयोः तापिच्छगुच्छावलिंतमालंपुष्पस्तवकंश्रवयंक्षिप्तवत्
स्रक्ष्विश्यामसरोजदामनीलोत्पलमालांनिक्षिपत् कुचयोः स्तनयोः कस्तूरिकापत्रकंमग

अक्ष्णोर्निक्षिपदंजनंश्रवणयोस्तापिच्छगुच्छावलींस्रक्ष्विश्यामसरोजदामकुचयोःक
स्तूरिकापत्रकं धूर्तानाममिसारसत्वरस्दांविध्वङ्क्षि कुंजेसरवीध्वांतंनीलनिचोल
चारुसदृशंप्रत्यंगमालिंगति २

पद्मपत्रावलीनिक्षिपत् किदृशीनांसुदृशीनांधूर्तानां
परवंचकानां पुनःकीदृशीनांविधुकसर्वत्रनिकुंजलतागृहेअभिसारसत्वरंगमनायसत्वरहृत्या
सांतास्तासांकीदृशीध्वांतंनीलनिचोलवत्श्यामवस्त्रवच्चाह्सदृशमित्यर्थः नीलवस्त्रस्थाने
ध्वांतंजातमित्यर्थः २

अंधकारमेववर्णयति काश्मीरेति हेराधेरतत्रमिश्रंअंधकारः तत्रेमतासामभिसारिकाणांयत्रेमश्री
तिलेवहेमसुवर्णंतत्स्यनिकषोपलनांधर्षणपाषाणंतनोतिविस्तारयति कीदृशंतमिश्रंअभिसारि
काणांस्त्रीणांमणिमंजरीभिःमणिकिरणैः प्रमितःसर्वतःप्राक्द्वाक्त्वारंवायस्मिन् कीदृशीनामभि
सारिकाणांकाश्मीरंकुंकुमंतद्गौरंगौरंगीतंवर्णंयासांपुनःकीदृशंतमिश्रंतमालदलंनरतनपत्रंतद्वन्नीलत

काश्मीरगौरवपुषामभिसारिकाणामावद्भिरंबमिनोमणिमंजरीभिः रात्नतमालदलनीलतमंतमभि
व्रांतत्रेमहेमनिकषोपलतांतनोति २ हारावलीतरलकांचनकांचिदाममंजीरकंकणमणिद्युति
दीपितस्य द्वारेनिकुंजनिलयस्यहरिंनिरीक्ष्यव्रीडावतीमथसखीनिजगादराधाम् ४

मंत्रीतरुणमंकांतार्थिनीतुयायातिसंकेतंसाभिसारिकाइत्यपि अभिसारिकाणांपरिच्छासमयस्तस्य
मेवपदधूतमसेगमनमिति ३ हारावलीति अथानंतरंसखीराधांनिजगाद्पुनरपिउवाचकथंभू
तांराधांनिकुंजनिलयस्यस्थलतागृहमेवनिलयंनिभृतगृहंतस्यद्वारेहरिंनिरीक्ष्यदृष्ट्वा

क्रीडावतीसत्कज्जांश्रसिन्नमयाकृतिनिष्ठुरारिवचांसिनोक्तानिसंप्रतितत्समक्षंकथयामीतिर
लज्जाकीदृशस्यनिलयस्यहारावलितरलस्यसुक्ताहारमध्यमणेः द्युत्पाकांचनकांचिदामसुवर्णकां
चीरचनायाद्युत्यामजीरस्यवरणभरणस्यकंकणस्यकरभरणस्ययेमणयस्तेषांद्युत्पादीपितस्यप्र

वराडिरागेयरिमठतालेमंजुतरनिकुंजकेलिसदनेप्रवेशराधेमाधवसमीपमिहविलस
रतिरभसहसितवदने १

कांशितंस्यात्तेनध्वांतेपिदर्शनयोग्यताउक्ताम् ४ वराडीरागः मंजुतरेति हेराधेरतिरभसेनसुरतो
त्साहेनहसितंहास्ययुक्तंवदनंमुखयस्यास्तत्संबुद्धिः दहअस्मिन्मंजुतरंमनोहरंनिकुंजांधंतमदे
शेःतदेवकेलिसदनंक्रीडागृहंतस्मिन् माधवसमीपंप्रविशगच्छप्रश्नाद्विलसक्रीडांकुरु १

तवेति हेकुचकलशतरलहारेकुचकलशयोस्तरलश्चंचलोहारोयस्यास्तत्संबुद्धिः हेराधेइहक्रीडागृहे
माधवसमीपंप्रविशाविलम्बंच कीदृशेइहनवानिनूतनानिभवंतियानिअशोकदलानिपल्लवास्तेषां
शयनंतत्कृताशय्याहेसमशय्यातदेवसारोमहाधनायस्मिंश्च २ कुसुमेति हेकुसुमवत्सुकुमारो

नवभवदशोकदलशयनसारे प्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलसत्कुचकलशतरल
हारे २ कुसुमचयरचितशुचिवासगेह प्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलसकुसुम
सुकुमारदेह ३ चलमलयमरुत्सुरभिशीते प्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलस
रसवलितललितगीते ४

देहेयस्यातत्संबुद्धिः कीदृशेइहकुसुमचयेनपुष्पसमूहेनरचितं
कृतंशुचिश्रमापहंतंनामयंकांतरेणानुपभुक्तंयद्वासोगेहंतत्रप्रविशाविलम्बंच ३ चलेति रसवलितं
कृतंललितंमनोहरंगीतंयस्यास्तत्संबुद्धिः हेरसवलितललितगीतकीदृशेइहचलाद्यामलयमरु
न्नलनसमूहवशात्सुरभिशीतंभरतंसत्शीतशीतलंतस्मिन् ४

गीगो ६८ विततेति हेचिरमिलितेथइकालमन्योन्यमवक्षेपीनेमांसत्वेजघनेयस्यास्तत्संबुद्धिः कीदृशेइहविलता इतस्तनोविस्तीर्णवक्षोवल्यः लताःतासांनद्धयइवआस्तेघनेनिविडेशयनमित्याभाहारः निविडशयने इत्यर्थः ५ मधुइति हेमदनरसरभसभावेमदनरसस्यरभसः सम्भोगः भावोऽभिप्रायोयस्यास्तत्संबुद्धिः कीदृशेइहमधुनापुष्परसेनमुदितानियानिमधुपकलानिभ्रमरसमूहास्तेः कलितःकृतोरा

विततवक्षोवल्लिनवपल्लवघनेप्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलसचिरमिलितपीनजघने
५ मधुमुदितमधुपकुलकलितरावेप्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलसमदनरससरसभावे
६ मधुतरलपिकनिकरनिनदमुखरेप्रविशराधेमाधवसमीपमिहविलसदरुणरुचिरुचिरि
खर ७

वःशब्दोयस्मिन् ६ मधुतरलेति हेदशनरुचिरेवदंतदीप्तिरेवरुचिरंशिखरंमाणिक्यविशेषोयस्यास्त संबुद्धिः कीदृशेइहमधुनापुष्परसेनतरलश्चंचलःपिकनिकरःकोकिलासमूहस्तस्यनिनदेनशब्देन मुखरेशब्दान्विते पक्वदाडिमबीजाभंमाणिक्यंशिखरंकांचनविंदू २०

विहितेति हेमुरारेकृष्णत्वंजयदेवकविराजराजेमंगलशतानिकुरु कीदृशेजयदेवकविराजराजेविहि तःकृतःपद्मावत्याःस्वस्त्रियःसुखसमाजःसुखसमूहोयस्मिन् एतेनस्वनायिकायामेवप्रेमातिशयादर्शितःनत्व न्यस्यापुनः कीदृशेभणितिवर्गेणान्वदंति कुत्रित्रविशराधेमाधवसमीपमिहभणतीतिपाठे ८ पदः २१ त्वामितिहेराधेप्रथमंस्तवसुधयाप्रभूतेनसंवादगर्हनंविवादधरंयातुमिष्टति कीदृशंयंकृष्णः यतःचि

विहितयथावनीसुखसमाजेकुरुमुरारेमंगलशतानिभणतिजयदेवकविराजराजे ८ त्वाचित्रेनचि
रंवदन्नयमतिश्रांतोभ्रशंतापितः कंदर्पेणतुयातुमिष्टतिसुधासंवादविवादरं श्रस्यांकांतलंकु
रुष्णमिहभ्रूरहस्यलक्ष्मीनवक्रीतदासइवोपसेवितपदांभोजेकुतःसंभ्रमः १

तेनमूनसात्वंचिरंव
दन्श्रतिश्रांतः यतः कंदर्पेणभरशंतापितः श्रन्योपिभारवाहिस्त्र्यतापितश्चजल्पानियातुंस्थितिंन
दित्यर्थः ततस्मादस्यकृष्णस्यांकेक्रोडेत्वंमुहूर्तमात्रंश्रलंकुरुभरश्रय. तत्समीपंगंतुंविभेमीत्यतश्राह
इहकृष्णसंभ्रमः भयकृतः कीदृशंइहदासइवसेवकइवस्थितेपुनः कीदृशेभरदोषःकरादत्तशेषःसरा
वल्लक्ष्मीःसंपत्तइवयेनवक्रीतेनश्रतनक्रीतदासोभीतोभवतीतिभावः श्रतएवउपसेवितंपदांभोजंचर

सासस्साध्वसेति सारा धानिवेशानंदनायहंत्रविवेशसरीवचनात् कीदृशीराधासस्साध्वसंरतिविदग्धः कामः कथंमयारंजनीयइतिसंभ्रमेसानंदंसहर्षंचरतिनेकर्थात्गोविंदे कृष्णेलोलालोचनाचंचलनयनासज्जलत्वात् पुनः कीदृशीमंजुमनोहरंयाकूपुकंमंजीरन्नूपुरंसिंजानागमनत्वात्सशब्दंकुर्वती कृविससाध्वससस्यानं दगोविंदेनिपादस्तद्दासस्साध्वसः श्रवीदराधात्ससानंदः राधायाश्चागमनात् २ राधेतिवराडीरागः सारा धाएवंभरतर्षिंदृष्टेतिसप्तमद्यासर्वीतिहरिविशेषणानि कीदृशंहरिराधावदनविलोकनेनविकसितः

सासस्साध्वसेसानंदगोविंदेलोललोचना शिंजानामंजुमंजीरं प्रविवेशनिवेशनम् २ वराडीरागेप्रति मठतालेराधावदनविलोकनविकसितविविधविकारविभंगंजल्पनिधिमिवविधुमंडलदर्शन तरलिततुंगतरंगं २ प्रकाशितःविविधोनानाप्रकारः विकारविभंगः कटाक्षादिरचनायेनपुनः कीदृशंजल्पनिधिमिवसमुद्रमिवस्थितंकीदृशंजल्पनिधिंविधुमंडलदर्शनेनचंद्रमंडलालोकनेनतरलिता भ्यंचलीकृताः तुंगाःसंतःतरंगाःकल्लोलायस्यापुनः कीदृशीएकरसंएकस्याराधायामेवरसःप्रीतिर्यस्यपु नः कीदृशंचिरंबहुकालेऽभिलषिताः प्रार्थितःविलासः केलिर्येनतंपुनः कीदृशंगरुहर्षस्यातिशयस्य वशंवदः अधीनंवदनंमुखंयस्यसानंदमुखमित्यर्थः पुनः कीदृशंअनंगस्यकामस्यनिवासस्थानंअतंकदर्पकोटि

हारमिति पुनः कीदृशंविदूरमतिशयेनपरिरभ्योलिंगउरसिहारंमुक्ताहारंदधतंधारयंतं कीदृशंहारं अमलतरः अतिशयेननिर्मलः तारस्वरूपंयस्यपुनः कीदृशंयमुनाजलप्रवाहमिवस्थितंकीदृशंयमु नाजलंस्फुटतरं अतिशयेनव्यक्तंकेनकदंबः फेनसमूहस्तेनकरंबितंमिश्रितं २ श्यामलमिति पुनः की

हारमकरसंचिरमभिलषितविलासं सादरंगुरुहर्षवशंवदवदनसनंगनिवासं भ्रू हारमनल तरजारमुरसिदधतंपरिरभ्यविदूरंस्फुटतरफेनकदंबकरंबितमिवयमुनाजलप्रवाहं २ श्यामलमृदुलकलेवरमंडलमधिगतगौरदुकूलंनीलनलिनमिवपीतपरागपटलभरवलयितमूलं ३

दृशंश्यामलंकृष्णंमृदुलंमनोहरंकलेवरमंडलंशरीरावयवोहस्तादिर्यस्य अधिगतंपरिधृतंगौरदुकूलंपीताम्बरंयेन पुनः कीदृशंनीलनलिनमिवनीलोत्पलमिवस्थितं कीदृशंनीलन लिनं पीतपरागाणांगौरकुसुमरेणूनांपटलभरः समूहातिशयस्तेनवलयितंवेष्टितंमूलंयस्य ३

तरलेति पुनःकीदृशांतरलस्यचंचलस्यदृगंचलस्यकटाक्षस्यचलनेनमनोहरंयद्वदनंमुखंतेनजनितउ
त्पादितोरतोत्कामरागः प्रीतिर्येनराधायाःपुनःकीदृशंशरदिप्रारत्कालेतडागमिवजलाशयमिवस्थितंकी
दृशंतडागंस्फुरत्प्रविकसितकमलस्यउदरेमध्येरवेलितंक्रीडितंरंजनयुगंयस्मिन् शरदिखंजनयुगंयत्र

तरलदृगंचलचलनमनोहरवदनजनितरतिरागंस्फुटकमलोदररवेलितखंजनयुगमिवशर
दितडागं ४ वदनकमलपरिशीलनमिलितमिहिरसमकुंडलशोभंस्मितसुचिरुचिरसमुज्ज
सिताधरपल्लवरक्ततरतिलोभम् ५

खेलतितद्वशकुनदर्शनंनशकुनंराज्यादिप्रदंच ४ वदनेति
पुनःकीदृशंवदनकमलस्यपरिशीलनायप्रकाशनायमिलितोयोमिहिरोसूर्य्येनाभ्यांसमेसदृशेकुंड
लेनाभ्यांशोभायस्यपुनःकीदृशंस्मितरुचाईषद्धासस्यदीप्याहचिरमनोहरः समुज्ज्वलितोराधाधरपानो
त्कंठयाईषत्कंपितोयोग्रधरपल्लवस्तेनक्रतोराधायारतिलोभःसुरतेच्छापन ५

शशांशेति शशिकिरणेनचंद्रदीप्त्याछुरितंव्याप्तंउदरंमध्यंयस्यतद्वत्सुंदराः सकुसुमाः सपुष्पाः केशायस्य
तं पुष्पाणांचंद्रदीप्तासाम्यंतिमिरेअंधकारेअदितंयत् शशिमंडलंचंद्रबिंबंतद्वन्मुखयजलिलकनि
वेशश्चंदनतिलकरचनाविशेषायस्यतिलकस्यवर्तुलत्वाच्चंद्रसाम्यं ६ विपुलेति विपुलोवहत्लोपः

शशिकिरणच्छुरितोदरजलधरसुंदरसकुसुमकेशंतिमिरोदितविधुमंडलनिर्मलमुखयजति
लकनिवेशं ६ विपुलपुलकभरदंतुरितंरतिकेलिकलाभिरधीरंमणिगणकिरणसमूह
समुज्वलभूषणसुभगशरीरम् ७

पुलकभरः रोमांचातिशयस्तेनदंतुरितंव्याप्तंनिम्नोन्न
तमित्यर्थः रतिकेलिकलाभिः चुंबनालिंगनादिविशेषचातुरीभिः अधीरंचंचलंमणिगणानांरत्न
समूहानांकिरणसमूहैः समुज्वलानिदीप्यमानानिभूषणानियेनसुभगंशरीरंयस्य ७

गी०गो ७१ श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवभणितविभवेवाग्विभवे हिगुणीकृतोभरणभारोऽलंकारसमूहोयेनतं ज
यदेवसरस्वतीस्वयमेवीयमोत्प्रेक्षालंकारयतीभगवद्गुणस्तुवर्णनीयेः सुतरामलंकृतेतिभावः एवं
भूतंहरिंकृष्णंसुचिरंहृदिविधायप्रणमतेतिभक्तान्प्रत्युक्तिः पुनःकीदृशंहरिंसुकृतोदयेनप्राप्यस्व
गतावितिधातुः ८ एवंभूतस्यकृष्णस्यदर्शनाद्राधायात्तदानींकिंजातमितिकविराहऽप्रतिक्रम्येति

श्रीजयदेवभणितविभवोद्गिरणीकृतभरणभारं प्रणमतहृदविनिधायहरिंसुचिरंसुकृतो
दयसारं ८ पद २२ अतिक्रम्यायार्गाश्रवणमधुपर्यंतंगमनप्रयासेनेवाकर्णोत्पलतरता
रंयतित्तयोरिदानींराधायाश्चियतमसमालोकसमयेपयातस्वेदांबुप्रसरइवहर्षाश्रुनिकरः ८

रिदानींप्रियतमसमालोकनयेकृष्णावलोकनकालेऽश्रूणांनेत्रयोः स्वेदांबुप्रसरइवधर्मजलप्रवाहस
दृशःराधायाहर्षाश्रुनिकरःसात्विकभावेनेत्राद्बरःपपातनत्रउत्क्रेक्षते अयंरागोनेत्रंप्रातंअतिक्रम्यश्र
वणपथस्यकर्णमार्गस्यपर्यंतंगमनेपरिसरगमनेनेवाः प्रयासस्तेनेवाकर्णोनेत्रयोःस्वेदांबुप्रसरोऽश्रुतूकी
दृशयोरकर्णोः तरलतारंचंचलंदिक्कनीनिकंयत्रास्यात्तथायतितयोः कृष्णंप्रतिगतयोः अन्यस्यापिगमनेन

राम ७१

भजंत्याःतिमगादृशः मृगाक्ष्याराधायाः यालज्जासापिहरंव्यागमदिवगतेव कीदृश्याराधायाः
अवहितः सावधानआलीपरिजनःसखीसेवकवर्गोगोहाहृहियातेसतितल्पांतंशय्यापर्यंतंभजं
त्याः प्राप्नुवंत्याः कीदृशेपरिजनेआलीपरिजनसखीसेवकवर्गोगोहाहृहियातेसतितल्पांतंशय्यापर्यं
तंभजंत्याः प्राप्नुवंत्याः कीदृशेपरिजनेकृतंकपटेनकर्णदिकंडूतिकंडूयनंतनतेसहितकृतस्मितंहरा

भजंत्यास्तल्पांतंकृतकपटकंडूतिविहितस्मितेयातेगोहाहृहरवहितालीपरिजनेप्रि
यास्यंपश्यंत्याः स्मरशरवशाकूतसुभगंसलज्जालज्जापिव्यागमदिवहरेर्मुगादृशः २

स्यंयेनतस्मिन्पुनः कीदृश्याः प्रियास्यंकृष्णमुखंपश्यंत्याः कीदृशंप्रियास्यंस्मरशरवशाकाम
वाणाधीनंआकूतंसुरतायभिप्रायस्तेनसुभगंमनोहरंकामिविकारहावभावादिमनोहरमित्यर्थः
पुनः कीदृश्याः सलज्जायाः लज्जासहितायाः तस्याश्चेष्टादृष्ट्वावचनमंतरेणऽप्रदृष्ट्वाहि
गमनात्सखीनांसावधानत्वंसर्वाः सेरव्योगताइतिमयाकथमत्रस्थातव्यमितिलज्जावि

गीतिभाषा २

जयेतिमुरजितः कृष्णस्यभुजदंडोदंडाकारोवाहुर्जयतिसर्वोत्कर्षेणवर्त्ततांदंडशब्देनाजानवाहुत्वंस्चितंकीदृशोभुजदंडः प्रकीर्णसर्वत्रलग्नाःप्रस्पष्टिविंदवोरक्तविंदवोयस्मिन् अतएव क्षिप्तरणमुदाकुवलयापीडसंग्रामसंतोषस्वयंसिंहरेणमुद्रितइवविहितइवक्षिप्तएवत्रिसिंहरेणमुद्रितस्तहिमदीयावाहुरपिसिंहरमुद्रितोभवतुपुनःकीदृशइवजयाश्रियमर्जय

जयश्रीविन्यस्तेर्महितइवमंदारकुसुमैःस्वयंसिंहरेणक्षिप्तरणमुखमुद्रितइव भुजापीडक्रीडाहतकुवलयापीडकरिणः प्रकीर्णास्रविंदुर्जयतिभुजदंडोमुरजितः ३ इतिश्रीगीतगोविंदेसानंदगोविंदोनामैकादशः सर्गः ११

लक्ष्मीविन्यस्तेः विक्षिप्तैः मंदारकुसुमैः पारिजातसुष्ठ्वैः महितइवसंजितइवजपितः शरस्योपरिधृष्यवृष्टिरुचिताकीदृशस्यमुरजितः भुजापीडस्यवाहुदंडस्यक्रीडयाहतः कुवलयापीडोनामाकरीहस्तोयेनम् सानंदोराधासमागमेनसौंदर्य्यणतालेपकः इतिश्रीगीतगोविंदटीकायांसानं

गीतवतीति अथहरिः कृष्णः प्रियांवल्लभांराधांसरसुमनसरसोनुरागात्तत्सहितंमनोयस्यास्तांदृष्ट्वाउवाचवक्ष्माणमितिशेषः कस्मिन्सतिसरवीचंदसरवीसमहेगतयातिसतिश्रमयागतेसतिकीदृशींराधांमंदोश्रन्यापरत्रयाभरालज्जाभरस्तेननिर्भराःतिशयितोयःस्मरस्मरवशस्तदायत्तोयः प्राकूतोभिप्रायस्तेनरम्यौतंप्रत्यहंयत्स्मितेतेनस्त्रियोभावाश्रावधारोयस्यास्तांमधवामंदः क्रूरइतिस्मरविशेषणेपुनःकीदृशींमुहः

गतवतीसरवीचंदेसंदत्रयाभरतिभरस्मरवशाकूतस्मीतस्मितस्त्रापिताधरांसरसमनसंदृष्ट्वाराधांमुहुर्नवपल्लवप्रसवशयनेनविरचितप्रीतीमुवाचहरिः प्रियां १ विभासरागोयंतालेकिंशल्लयेशयनतलेकुरुकामिनिचरणपल्लवेनविनिवेशं तवपदमल्लवेरिमरामभवदमनुभवतुसुरथं २

पुनः पुनः नवपल्लवप्रसवशयनेनवपल्लवपुष्पमयशयनेविरचितप्रीतींनिहितनयनांश्राव्यालोकनेनसुरतेश्रमन्यते १ श्रस्मिन्सर्गेस्वाधीनभर्तृकानायिकालक्षणंतेयस्यारतिगुणकृष्टः पतिःपार्श्वेनमुंचतिविचित्रविभ्रमासक्तासाख्यात्स्वाधीनभर्तृकेति १ किंशल्लयेति विभासरागः रागलक्षणंस्वरूपंहसस्मितंतत्पुष्पंवापः प्रियाधरमानंसुधातित्रसः पर्य्यंकमध्यास्यकृतोध्ययेषाभासाविरहेवः किलहेमगौरः हेराधिकेराधश्रधुनालक्षणश्र

गी॰गो॰ ७३ नुगतं॰ प्रथीनंनारायणंमामनुसर॰ प्रनुगछ॰ प्रनुसरणप्रकारमाह हेकामिनिकलयधिनिकिलंकिलं शयेरचितशयनंशय्यातलेउपरिभागेचरणनलिनविनिवेशंपादपद्मार्पणंकुरुइदंकीदृशंतल्पशयनं तवपदपल्लवरागवैरीतस्मात्परामर्शतिरस्कारं॰ प्रनुभवतुप्रघातुतथपद्मवस्यकांतिहरणा॥ त् शत्रुमस्तकेहिचरणदीयते कीदृशंइदशयनंसुवशमधिप्रत्रंरचनादिनाप्रलंकृतमपि १

रणमधुनानारायणमनुगतमनुसरराधिके भु करमलेन करोमिचरणमहमागमिता सि विहरंरणमुपकुरुशयनीपरिमामिवनरपुरमनुगतप्ररं २

करोति हेराधे॰ प्रहंकरकमलेनतेचरणंप्रकरोमिसंवाहयामि धातुनामनेकार्थत्वात् यतःत्वंविहरं॰ प्रागमितामितासिमाया॰ प्रानीतासिहरागतस्य चरणसंवाहनसुचितं त्वंशयनोपरिरणंनूपु रयुक्तकुरुकमिव॰ प्रनुगतेशरणंप्ररंवानुसरणंप्ररमामिवयथा॰ प्रालिंगनादिनामासुपकरोषि तथान्पुरमपिशय्यातलमलंकुर्वीतिभावः २

वदनेति त्वं॰ प्रनुकूलंवचनंवाक्यममृतमिवरचयवदकीदृशंवदनमेवसुधानिधिप्रंवदतस्माज्जलि तंउत्पन्नंउरसिवक्षसिवर्तमानं दुकूलंपट्टवस्त्रंविरहमिववियोगमिवायनयामिस्फोटयामियतः पयोधररोधकंस्तनाच्छादकंनिरपत्रोस्तनाश्लेषप्रतिबंधकं ३ प्रियेति त्वंमदुरसिममवक्षसि

वदनसुधानिधिगलितममृतमिवरचयवचनमनुकूलं विरहमिवायनयामिषयोधररो धकमुरसिदुकूलम् ३ प्रियपरिरंभणरभसवलितमिवपुलकितमतिदुरवापं मदु रसिकुचकलशविनिवेशयशोषयमनसिजतापम् ४

कुचकलशंविनिवेशयस्थापयतेनम नसिजतापंकामपीडाशोषयखंडय कीदृशंप्रियपरिरंभणायपरमालिंगनायरभसेनउत्साहनवलि तमिवसंमुखमिव पुनःकीदृशंपुलकितंसंजातरोमांचं पुनःकीदृशंप्रतिदुःखेदनावाप्यत इतिदुर वाप सजलकुंभच्छेपेणतापशांतिर्यत्नतएव ४

अधरेति हे भाविनि कामिनि कामकलाकुशलेत्वं अधरसुधारसं अधरामृतरसं उपनय देहि अनेनरा
सलेवकं मां मृतमिव जीवयकीदृशं त्वयि विनिहितं मनसं दधानं संधुनः कीदृशं विरहानलेन वियोगा
ग्निनादग्धं वपुः शरीरं यस्य अतएव अविलासं निश्चलं मृतस्य निश्चलो भवति ५ शशीति हे
शशिमुखि चंद्रवदने त्वमपि रसनागुणकांचीदाम उरवरय शब्दं कारय कीदृशं अनुगुणः सदृशः कंठ

अधरसुधारसमुपनय भाविनि जीवय मृतमिव दासं त्वयि विनिहितमनसं विरहानलद
ग्धवपुषमविलासं ५ शशिमुखि मुरद्रयमपि रसनागुणमनुगुणकंठनिनादं मम श्रुतियु
गलेपिकरुतविकलं शमयचिरादवसादं ६ मामिति हरिधनवेदं नयनं नेत्रं अधुनामामवलोकि
तुं दुकूलज्जितमिव मलिनयिधत्ते कीदृशं आनिविफलरुधा आनिनिःफलकायेनविकलीकृतं दुःखितं
नयनविशेषणेवाविकलीकृतवर्णांतरं प्राप्तं अतएवानिःफलरोधाधिरमाविरक्तामवरतिरवेदं क्रीडादे

श्रीजयदेवभणितमिदमनुपदनिगदितमधुरिपुमोदं जनयतु रसिकजनेषु मनोरमरतिसभाविनो
दं ८ पद २३ प्रत्यहः पुलकांकुरेणनिविडाश्लेषेनिमेषेणचक्रीडाकृतविलोकितेधर
सुधापानेकष्टानम्भिः आनंदाधिगमेनमन्मथकलायुद्धेप्रियस्मिन्नभूदुद्दः सतयोर्वभूवसुर
तारंभः प्रियभावुकः १ नवेयुककोकुरेणरोमोद्गमेनप्रत्यहः विघ्नोभूतव्यवधानकर्तृत्वात्तद्रोमो
द्गमस्यप्रयस्मिन्सुरतारंभक्रीडाकृतविलोकितेक्रीडासुअभिप्रायपूर्वकंयद्विलोकितंतस्मिन्कर्तव्येनिमेष
णेचपद्मचलनेनप्रत्यहः अभूत्तयस्मिन् अधरसुधापाने प्रोद्गतयानेककर्तव्यकथानर्म्मभिः कथा
केलिभिः प्रत्यहमभूत् अभिः समुच्चयेयस्मिन्मन्मथकलायुद्धेकामकलान्वितसुरतसंयमेकर्तव्येआने

दोर्भ्यामिति कांतहस्तः कामपि अनिर्वचनीयां दशां संतोषमापयतीदृशः कांतः दोर्भ्यां हस्ताभ्यां संयमितोवृ
तः पुनः कीदृशः पयोधरभरेणास्तनभारेणपीडितः पाणिजेर्नखैराविद्धः खंडितः दशनैः दंतैः क्षतमधर
पुटं यस्यसः श्रोणीकटेनकटिमदेशेनाहतस्ताडितः कंचुकेशवंधहस्तेन आमितः नम्रीकृतः अधरमधुरसं

दोर्भ्यांसंयमितः पयोधरभरेणापीडितः पाणिजैरविद्धोदशनैः क्षताधरपुटः श्रोणीतटेनाह
तः हस्तेनानमितः कंचेधरमधुस्यंदेनसंमोहितः कांतः कामपित्रिमाधतदहोकामस्य
वामागतिः २

देन श्रोष्टामृतद्वेसंमोहितः एवंभूतोपित्रिमाय अहो आश्चर्ये कामस्यागतिः स्थितिः वामावि
परीता अस्मिन्श्लोकेविपरीतसुरतंघातितंम् २

मारोकेति तयाराधायाकांतजयायकृच्छ्रजयकर्तुमारोकेमारस्यचिन्हंयस्मिन्कामचिन्हे रतिकेलि सुरतक्रीडा
चुंबनादिस्तयासंकुलोव्याप्तोयोरणः संग्रामस्तस्यारंभेउपक्रमेकामयुद्धारंभेइत्यर्थः साहसप्रायसाहसबा
हुल्ययत्किंचित्उपरिहस्तोयोरसंभ्रमात्वेगात्प्रारभिआरब्धंतदजघनस्थलीनिस्पंदानिश्चला

मारोकेरतिकेलिसंकुलरणारंभेतयासाहसप्रायंकांतजयायकिंचिदुपरिप्रारंभियासंभ्रमात् नि
स्पंदाजघनस्थलीशिथिलितादोर्वल्लिरुत्कंपितंवक्त्रंमीलितमक्षियारुधरसःक्षीणकृतःसिध्यति ३

अभरत् दोर्वल्लिःबाहुलताशिथिलिता अभरत्वक्त्रः उत्कंपितं अभरत् अक्षिचक्रंमीलितंमुद्रितंअभरत् अ
तःस्त्रीणांपोरुषरसः पराक्रमाभिलाषहृतः कथंसिध्यतिनसिध्यत्येवेत्यर्थः संग्रामपक्षेमारोमरणप्रा
यकंचिन्हंयस्मिन्रविपरीतसुरतंविधिरितंअत्र ३

तस्याइति एभिः श्लोकैः कामशरैर्यत्पतुः स्वामिनोमनः कीलितंविद्धंजातदद्भुतमाश्चर्यमभवत् किंभूतैःका
मशरैः प्रातः प्रातःकालेदृशानेत्रयोः निरवातेराधिते इतीतिकिं तस्याः राधायाः उरः कीदृशउरःपा
टलमाणिजं स्वेतरक्तनखेरंकितंचिह्नितंतस्याः निद्राकषायेनिद्रालोहितेदृशोनेत्रेतस्याः निर्धौतेः

तस्याः पाटलपाणिजांकितमुरोनिद्राकषायेदृशोनिर्धौतोधरशोणिमाविलुलिताः स्वस्त
स्रजोमूर्द्धजाः कांचीदामदरस्खलद्यांचलमितिप्रातर्निरवातेदृशोरेभिःकामशरैस्तदद्भुतमभवत्पुम
नः कीलितं ४

पीतः अधरः शोणिमाअधरलोहित्यंतस्याः विलुलिताकंप्रमानाः स्वस्ताः शि
थिलाः स्रजोमालायेभस्तेमूर्द्धजाः केशाः दरस्खत् स्खलथशिथिलंअंचलंवस्त्रंयस्यास्तस्याः अन्यत्र
निरवातेनाशेरन्यत्किंकितमित्याश्चर्यमित्यर्थः ४

त्वामप्राप्येति हरिः कृष्णः वोयुष्मान्पातुकीदृशोहरिः राधायाः पतिव्रतत्वादिगुणेनस्तनोकोरकानिवन
येोहरिचलंतीसंवंधनेत्रेयस्यकिंकृत्वावामांचलंहृदयदेशस्थानांचलविक्षिप्यहरीकृत्यकीदृशराधायाः
इत्थंइतिपूर्वकथाभिरन्यमनसः कथाप्रस्तावितायाइत्यर्थः कथामेवाहहेसुंदरिक्षीरोदतीरेक्षीरसमु

त्वामप्राप्यमपिस्वयंवरयरंक्षीरोदतीरोदरेशंकेसुंदरिकालकूटमपिवन्मन्ये।मृडानीर्यातः इत्यंपूर्वक
थाभिरन्यमनसोविक्षिप्यवामांचलंराधायास्तनकोरकोपरिचलन्नेत्रोहरिः पातुवः ५

क्षीरमध्येमृडानियतिर्महादेवः त्वामप्राप्यकालकूटंविषमपिवत् इत्यहंशंकेतर्कयामियतःमूढः ज्ञान
रहितः कीदृशीत्वामपिमारिभ्रमितंनित्यसङ्गमीस्वयंवरयरामदकपतिकामामित्यर्थः इत्यपूर्वकथाभ्रमे
नगौरीपतिरपिज्ञानाभावात् विषमपिवदति गोपीपतित्वममधिकंगुणेगीतभावः ५

गी॰गो॰ ७७ व्यालोलइति इयंराधा तदर्पितमधापिधिनोतिश्रीकृष्णयति अर्थात्कृष्णंकीदृशीराधापरिणाहस्तेनस्तनजघन योःमदं अपोहोसंद्यः आच्छाद्य आत्मरूपंपश्यतीपुनः कीदृशीविलुलितंमानात्स्वजं धारयंतीति आत्मतत्समे वाह केशर्योशेव्यालोलः इतस्ततोविक्षिप्तोभरत् अलकेस्तरलितंस्थानाच्चलितं कपोलोस्वेदेन घर्मज

व्यालोलः केशमाशस्तरलितमलकैः स्वेदलोलैःकपोलैस्पष्टदृष्टाधरः श्रीःकुचकलशरुचाहा रिताहारयष्टिः कांचीकांक्षिताशांस्तनजघनमदं धारिणाच्छाद्यसद्यः पश्यंतीस्वात्मरूपंतदपि विलुलितंस्रग्धरेयंधिनोति ६

लेनकालव्यालोदृष्टाधरश्रीः खंडिताधरलक्ष्मीः स्पष्टव्यक्ताकुचकलशरुचास्तनघटीस्याहरयष्टिः युक्ताकलापः हारिनाहरीकृतनाक्कांचीरसनाकाचित् आशादृशंगतांचलितायघ्रयीतिसर्वत्रयोजनीयं ६

ईषदिति धन्योजनः कुरंगीदृशोहरिणनयनाया आननंमुखंधयतिधिवति कीदृश्याः कुरंगीदृशः श्वासेन कामकामजनितेनउन्नतौकिंचिच्चलितौमयोधरौस्तनौतयोरुपरिष्वंगात् आलिंगनात्यः हर्षेत्कर्षः हर्षाधिक्यतेनविमुक्तात्यक्तांसालसा अतएवनिःसहाकार्यात्तमातनुर्यस्याः सा अथवाल्यश्लाघेयंव

ईषन्मीलितदृष्टिमुग्धहसितंसीत्कारधारावशाद्व्यक्ताकुलकेलिकाकुविकसद्दंताग्रधौताध रंश्वासोन्नतपयोधरोपरिष्वंगात्कुरंगीदृशोहर्षोत्कर्षविमुक्तनिःसहतनोर्धन्योधयत्याननं ७

मीपरिष्वंगंकृत्वा आलिंग्यधन्योधरंपिबतीतिभावः कीदृशमाननंईषत्मीलितदृष्टमुकुलितनयनंमु ग्धंसुंदरंहसितंहास्यंयस्मिन् पुनः कीदृशंसीत्कारधारावशात्कामाधिक्यपरंपरावशात् अव्यक्ताया स्वाकुलायाकेलिस्तस्यायाकाकुःशोकभीत्यादिभिःध्वनिविशेषः तेनविकसंतःप्रकटीभवंतोयेदंताश वःतैःधौतःक्षालितः अधरोयस्मिन् ७

अथेति अथानंतरं सुरतांते आनंदेन गोविंदः हसन् उवाच सादरं जगादकीदृशी सहसा ईर्ष्या च स्यमुक्ता कीदृशो गोविंदः सुप्रीतः संतुष्टः पुनः कीदृशीनितांतमतिशयेन खिन्नखेदयुक्तः अंगं यस्याः सा तं देवाह कथिति अत्रस्वाधीनभर्तृकादर्शनीयालक्षणंतरक्षणंकराह तेनेवक्षणंचरणयातिनाकंदुकं नेयकांतेनक्रीडेत्स्वाधीनभर्तृका रामकरीरागः रागलक्षणंस्वरूपं प्रभासासुरभसणचनीलनिचो

अथसहसासुप्रीतंसुरतांतेनितांतखिन्नांगी राधाजगादसादरमिदमानंदेनगोविंदम् ८ पद २३
रामकरीरागेरूपकताले कुरुयदुनंदनचंदशशिशिरतरेणकरेणपयोधरमुगमदपत्र
कमत्रमनोभवमंगलकलशसहोदरे १ निजगादसायदुनंदनेक्रीडतिहृदयानंदने ध्रु०

लंबयशावहंती कांतेमदायांतमधिश्रितोममानोन्नतारामकरीप्रणीतेति हृदयानंदेनचित्तहर्षकेयद् नंदनकृष्णक्रीडतिसाराधानिजगादउक्तवतीकिंजगादेत्यत आह हेयदुनंदनकृष्णत्वममश्रास्मिन्वय योधरस्तनकरेणस्वहस्तेनमृगमदपत्रकंकस्तूरीकापत्रावलीकुरु कीदृशनकरेणचंदनवत् शिशिर तरेणातिशीतलनकीदृशपयोधरेमनोभवस्यमंगलायकलशः पूर्णकुंभस्तस्यसहोदरेतुल्येमंगलंहि

अलीति हेप्रियकृष्णत्वंलोचनेमदीयेनेत्रेत्वदधरचुंबनेनत्वदधरकृतचुंबनेनलंवितंविशालितंकज्जलंउज्ज्व लयपुनरुद्दीपयकीदृशंकज्जलं अलिकुलस्यभ्रमरसंघस्यगंजनमभिभवसज्जनयतीतिमंजनेकंविधायक कीदृशोलोचनेरतिनायकस्यकामस्यसायकान्मोचयतिरागत्रेरणात्कामबाणान्मुंचतीतिसज्जनकंवित्य र्थः २ नयनेति हेप्रभवेयस्तिलंकारकृष्णत्वंममभ्रुतिमंडलैकदेशेकुंडलनिवेशयकुंडलयुगम

अलिकुलगंजनसंजनकंरतिनायकशायकमोचनेत्वदधरचुंबनलंवितकज्जलमुज्वलयप्रिय लोचने २ नयनकुरंगतरंगविकासनिरासकरभ्रुतिमंडलेमनसिजयाशविलासधरेप्रभवे षनिवेशयकुंडले ३

यथास्थानंस्थापयकीदृशेभ्रुतिमंडलेनयनंकुरंगस्यनेत्रमृगस्यतरंगविकासस्यउत्फालनागमनस्य निराधंनिषेधंकरोतीति पुनकीदृशमनसिजयाप्राकामपाशस्तस्याविलासोहसंलीलाधारयतीति पा शःपशुरागमननिराधकोभवतीति ३

भ्रमरेति हे कृष्ण मम संमुखे सुंदरे मुखे अलकंकेशपाशंपरिकर्म्मयप्रसारयमंडयेत्यर्थः कीदृशं अलकंउ
परिमुखेपरिसुचिरंदृकालंव्याप्यकचिरंभ्रमरंचयंभ्रमरसमूहंरचयंतंकारयंतंस्वजातीयंबुधाभ्रम
रास्तत्रप्रततीतिभावः यद्वा मुखंकमलस्थानीयंकमलेभ्रमरास्तिष्ठंतितत्कीदृशंमुखेजितकमलेजितं
कमलंयेनविमलेनिर्मलंकीदृशं अलकनर्म्मजनकंक्रीडाकारकं ४ मृगेति हे कमलाननेकृष्णस्त्र

भ्रमरचयंरचयंतमुपरिरुचिरंसुचिरंमम संमुखे जितकमलेविमलपरिकर्म्मयनर्मजनकम
लकंमुखे ४ मृगमदरसवलितललितंकुरुतिलकंमल्लिकरजनीकरेविहितकलंककलंक
मलाननेविभ्रमितभ्रमशीकरे ५

लिकरजनीकरेललाटचंद्रेतिलकंकुरु कीदृशंतिलकंम
गमदरसेनवलितंभ्रमितंअतएवललितंमनोहरंपुनः कीदृशंविहितंकृताकलंकस्याकस्यखोऽश
भागंयत्र अथवाकलाशोभायत्रद्वितीयाचंद्रमायातिलकंकुर्वित्यर्थः किभूतंमल्लिकरजनीकरे विभ्र
मितेः उपशोताः भ्रमशीकराः प्रयासजलकणायत्रएतेनचंद्रोपिप्रकरलांछनघर्विद्रवतइति ५

ममेति हेमानंदमानरखंडनमानदायकवामभ्रूचिरेसुंदरेचिकुरेकेशेकुसुमानिपुष्पाणिकुरुचयंत्यर्थः
कीदृशेचिकुरेमानसजः कामस्तस्यध्वजचामरतुल्येपुनः कीदृशेरतिगलितसुरतसमयेयुक्तबुध
नेललितेश्रृंगारचेष्टायुक्तेपुनः कीदृशशिरवंडशिरवंडकस्येवमयूरपिछस्येवडामरः प्राग्रोयो

ममरुचिरेचिकुरेकुरुमानदमानसजध्वजचामरे रतिगलितकुसुमानिशिरखंडकडामरे ६
सरजघनेजयनेमणिरसनावसनाभरणानिप्रभाशयवासये
सुंदरे ७

यस्य प्राग्रोद्यः प्राइंवूरमितियावत् ६ सरसेति हेप्रभाशयमहोदारचित्तत्वंममसुंद
रेजघनेमणिरसनाभरणयुक्तत्रिघरिकावसनानिवस्त्राणिप्राभरणानिअलंकरणानिवासयधरि
धानंकारय कीदृशेजघनेसरसः करभजानकः घनोनिविडश्चपश्चात्कर्मधारयः पुनः कीदृशेश
वरदारणः कामः सायकस्तस्यदारणस्थाने ७

गी॰गो॰ ८८

श्रीजयदेवेति हेभक्तजनत्वंमनसोऽलंकारभूतेशुभदेकल्याणप्रदेश्रीजयदेवकवेःश्रीगीतस्तवेहृदयंमदयायुक्तंतत्परंकुर्वित्यर्थाः कीदृशेवचसिहरिचरणस्मरणामृतेननिर्मितंकृतः कलिकलुषज्वरस्यकलिकृतःपापस्सएवज्वरस्तस्यखंडनंनाशकेन ८ रचयेति इतिराधयानिगदितःउक्तःप्रीतःसंतुष्टःपीतांबरापिहरुस्मोपितथाकरोतु यथातथाकृतथाकरोतु इतीतिकिं हेकृष्णममकुचयोः

श्रीजयदेववचसिप्रमदेसदयंहृदयंकुरुमंडने हरिचरणस्मरणामृतनिर्मितकलिकलुषज्वरखंडने ८ पद २४ रचयकुचयोश्चित्रंपत्रंकुरुष्वकपोलयोर्घटयजघनेकांचीमंचस्व जाकबरीभरंकलयवलयश्रेणीपाणेपदेकुरुनूपुरौविनिगदितःप्रीतःपीतांबरापितथा करोतु

स्तनयोःपत्रंचित्रविशेषंरचयकपोलयोःचित्रंयत्रावलींकुरुष्वजघनेकांचीमुत्र घंरिकांघटयंश्रर्प्पयस्रजापुष्पमालयाकबरीभरंकेशपाशंश्रर्चयश्रजयकुबंधनंकुर्वित्यर्थः हस्ते वलयश्रेणींकंकणपंक्तिंकलयस्थापयपदेचरणयोःनूपुरौकुरुस्थापयेति एतावत्कस्मसंख्यार्थं कथनेभेदोयः १

पर्य्यंकीकृतेति उपचितंसमृद्धं श्राकृतंकामभारोयस्यसहरिः कृष्णः वःयुष्मान्पातुरक्षतुकीदृशेहरिः वपुः प्रक्रियांदेह प्रक्रीयाशरीरपरंपरामित्यर्थः विभ्रत् धारयत् किंकुर्वन्पर्य्यंकीकृतः शय्यास्थाने कृतोयोनागनायकः शेषस्तस्यफणाश्रेणीफणासमूहस्तस्यमणयस्तेषांगणेसमूहस्तस्यमणयस्तेषांगणेसमूहेसंक्रांतंसवदृयत्प्रीतिविंवंप्रतिप्रकृतिस्तस्यसंवलनयाश्रन्वयेनस्थिति इत्यर्थः

पर्य्यंकीकृतनागनायकफणाश्रेणीमणीनांगणेसंक्रांतप्रतिविंबसंवलनयाविभ्रदुपः प्रक्रिया पादांभारुहधारिवारिधिसुतामर्दणंदिदृक्षुःशतेः कायव्यूहमिवाचरन्नुपचिताकृतो हरिःपातुवः २

कायव्यूहमिवबहुशरीरतामिवाचरन्कुर्वन् किमितिकायव्यूहइत्यतआह पुनःकीदृशःपादांभोरुहकृष्णचरणकमलंधारयतीतिधारिणीयावारिधिसुतालक्ष्मीस्तस्याःमर्दणंशतेर्न च सहत्वेदिदृक्षुःद्रष्टुमिच्छुःलक्ष्मीदर्शननेत्रद्वयेनतथासंभवतीतिकायव्यूहनेत्रसहस्रंकृत्वापश्येतिभावः २

गी॰गो॰ ८१ यद्गांधर्वेति यद्गांधर्वकलासुगानविद्यासुकौशलंयत्वंश्रावीएपमित्यर्थः अस्तीत्यध्याहारः यद्वैश्मवंवि
ष्णोरिदंस्मनुध्यानंस्मनःस्मरणंचिंतनंअस्तियत् शृंगारस्यस्यविवेकः संभोगादिप्रलंभादिरूपेणयत् वि
वेचनंतस्यतत्वमर्थज्ञानंतस्यचनाकृतिरस्तीतियत्काव्येषुकविकलासुलीलायितंविलसितमस्ति
जयदेवपंडितकवेस्तत्सर्वंश्रीगीतगोविंदतः श्रीगीतगोविंदग्रंथात् सुधियः पंडिताः सानंदाः श्रा

यद्गांधर्वकलासुकौशलमनुध्यानंचयद्वैश्मवं यच्छृंगारविवेकतत्वरचनाकाव्येषुलीलायि
तंतत्सर्वंजयदेवपंडितकवेः कृष्णैकतानात्मनः सानन्दाःपरिशोधयंतुसुधियः श्रीगीतगो
विंदतः इतिश्रीगीतगोविंदेसुप्रीतपीतांबरोनामद्वादशःसर्गः १२ शुभः शुभः शुभः ११

नंदयुक्ताःसंतःपरिशोधयंतु विवेकेनविचारयंतु शुद्धंकुर्वंत्वित्यर्थः किंशस्यजयदेवकवेः कृष्णैह
रोएकतानात्मनः तत्परः श्रीशब्दस्तुग्रंथांतेमंगलार्थः ३ इतिश्रीजयदेवकृतमहाकाव्येगीतगोवि
देस्वाधीनभर्तृकावर्णनेटीकायांद्वादशः सर्गः १२

दः पुस्तकः शोभासंस्कारश्चलेखरसं १८८

पाण्डुलिपि समाप्ता:

MANUSCRIPT ENDS